

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ  
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ  
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ-ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΜΥΚΩΝΙΑΤΗ  
Α.Μ.:1560201800208

Η δόμηση της γυναικείας ταυτότητας σε άρθρα για την έμφυλη βία και  
ανισότητα

Πτυχιακή Εργασία  
Εποπτεύουσα Καθηγήτρια: Σπ. Μπέλλα

ΑΘΗΝΑ 2022

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή.....	3
1. Βασική Ορολογία.....	4
1.1 Βιολογικό και Κοινωνικό Φύλο.....	4
1.2 Έμφυλη Ταυτότητα.....	5
1.3 Γλώσσα κι Έμφυλη Ταυτότητα.....	5
1.4 Φύλο και Γλωσσική Χρήση.....	6
1.5 Έμφυλη Τάξη κι Έμφυλη Ιδεολογία.....	8
1.6 ΜΜΕ και Φύλο.....	10
1.7 Κριτική Ανάλυση Λόγου.....	11
1.8 Αφηγηματικά και Μη Αφηγηματικά Κείμενα.....	13
2. Δεδομένα και Μεθοδολογία.....	15
3. Ανάλυση Δεδομένων.....	16
3.1 Η Ταυτότητα του Δημιουργού.....	16
3.2 Εμείς κι Αυτοί.....	22
3.3 Η Θέση της Γυναίκας.....	29
4. Συμπεράσματα.....	37
Βιβλιογραφία.....	39
Παράρτημα.....	42

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το φύλο είναι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της κοινωνικής ταυτότητας του ατόμου. Ο κάθε άνθρωπος μέσω ενεργών, επαναλαμβανόμενων επιλογών δομεί την ταυτότητα φύλου του, η οποία αποτυπώνεται στην κοινωνική και γλωσσική του συμπεριφορά. Στο πλαίσιο της γλωσσολογίας, η μελέτη της σχέσης μεταξύ γλώσσας και φύλου υπάγεται στον κλάδο της κοινωνιογλωσσολογίας, ο οποίος ορίζει ότι η γλωσσική χρήση των ατόμων επηρεάζεται από κοινωνικούς παράγοντες κι από τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής τους ταυτότητας.

Μέσα στα χρόνια έχουν διεξαχθεί πολλές έρευνες σχετικά με την έμφυλη γλωσσική χρήση και τον τρόπο με τον οποίο το άτομο αναπτύσσει μέσω του λόγου την έμφυλη ταυτότητά του. Οι γλωσσολόγοι έχουν εξετάσει πώς ο παράγοντας του φύλου υπαγορεύει τις επιλογές των ανθρώπων ως προς τη γλωσσική τους συμπεριφορά και πώς η γλωσσική χρήση ανανεώνει ή αντικρούει παραδοσιακές αναπαραστάσεις του φύλου.

Στην παρούσα εργασία θα αναλυθεί η απόδοση της γυναικείας ταυτότητας στο πλαίσιο άρθρων που αφορούν την έμφυλη βία κι ανισότητα. Θα στηριχθώ κυρίως στη μέθοδο της κριτικής ανάλυσης λόγου για την εξέταση των έμφυλων ιδεολογιών που υπαγορεύουν τον τρόπο αναπαράστασης του γυναικείου φύλου στα κείμενα. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται βασικοί όροι γύρω από τη μελέτη του φύλου και της γλώσσας για την καλύτερη κατανόηση της ανάλυσης των δεδομένων. Αρχικά, επεξηγούνται οι όροι βιολογικό και κοινωνικό φύλο, έμφυλη ταυτότητα και η σχέση της γλώσσας με τις συγκεκριμένες έννοιες. Έπειτα, αναλύονται οι έννοιες της έμφυλης τάξης κι έμφυλης ιδεολογίας, καθώς και η αναπαράσταση του φύλου στα ΜΜΕ. Τέλος, επεξηγείται η μέθοδος της κριτικής ανάλυσης λόγου και η κατηγοριοποίηση των κειμένων σε αφηγηματικά και μη αφηγηματικά.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά την παρουσίαση των δεδομένων και την επεξήγηση της μεθοδολογίας που χρησιμοποιήθηκε. Συγκεκριμένα, αναλύεται η βασική θεματική των κειμένων και οι λόγοι επιλογής τους με βάση τις σύγχρονες κοινωνικές συνθήκες. Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο ακολουθεί η ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν με βάση τη μεθοδολογία της κριτικής ανάλυσης λόγου και στο τέταρτο κεφάλαιο καταγράφονται τα συμπεράσματα της συγκεκριμένης εργασίας.

## 1. ΒΑΣΙΚΗ ΟΡΟΛΟΓΙΑ

### 1.1. ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΥΛΟ

Η διάκριση σε βιολογικό και κοινωνικό φύλο είναι ένας τρόπος κατηγοριοποίησης των ατόμων. Το βιολογικό φύλο (sex) διαχωρίζει τα άτομα σε αρσενικά και θηλυκά με βάση τα βιολογικά τους χαρακτηριστικά, δηλαδή τα χρωμοσώματα, τις ορμόνες και τα γεννητικά όργανα, ενώ το κοινωνικό φύλο (gender) αφορά την κατηγοριοποίηση των ατόμων με βάση κοινωνικά κριτήρια, τα οποία προσδιορίζουν την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα και διακρίνουν τη μία κατάσταση από την άλλη.

Η σχέση μεταξύ των δύο αυτών ειδών φύλου θεωρείται από πολλούς ότι είναι ένα προς ένα, δηλαδή τα βιολογικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου υπαγορεύουν και το κοινωνικό του φύλο. Όμως, η έμφυλη ταυτότητα ενός ατόμου δεν κατατάσσεται σε ένα αυστηρό δίπολο αλλά σε ένα ευρύτερο φάσμα συμπεριφορών.

Το βιολογικό φύλο αποδίδεται στα άτομα από τη γέννησή τους, καθορίζοντας τη στάση των άλλων απέναντί τους. Από νωρίς, δηλαδή, το άτομο κοινωνικοποιείται με τέτοιο τρόπο, ώστε να αναγνωρίζει το βιολογικό του φύλο και το φύλο των άλλων και να ρυθμίζει τη συμπεριφορά του, ώστε να ακολουθεί τις κοινωνικές προσδοκίες σε σχέση με την έμφυλη συμπεριφορά (βλ. Eckert, McConnell-Ginet, 2013).

Με βάση, λοιπόν, τις βιολογικές διαφορές των φύλων, τα άτομα κατατάσσονται κοινωνικά σε αρσενικά και θηλυκά, δύο διακριτές κατηγορίες, οι οποίες φαινομενικά δεν επικαλύπτονται. Λόγω αυτού, επικρατεί το δίπολο του φύλου, δηλαδή η αντίληψη ότι το φύλο διακρίνεται σε δύο κλειστές κατηγορίες, το αρσενικό και το θηλυκό, με αποτέλεσμα το φύλο ως έννοια να περιχαρακώνεται κοινωνικά. Είναι συνδεδεμένο με ιδέες σχετικά με την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα και πώς αυτές πρέπει να πραγματώνονται από τα άτομα με βάση το βιολογικό τους φύλο. Όμως, το κοινωνικό φύλο δεν είναι μία αντανάκλαση του βιολογικού. Αυτή η αντίληψη με τη σειρά της είναι μία κοινωνική κατασκευή, καθώς στην κοινωνία επικρατεί μία έμφυλη τάξη, η διατήρηση της οποίας προβάλλεται συχνά ως αναγκαία για το κοινωνικό σύνολο.

Αυτή η διχοτόμηση του αρσενικού και του θηλυκού και η στήριξή της στη βιολογία έχει επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτή η θέση των γυναικών στην κοινωνία. Εφόσον είναι τα βιολογικά χαρακτηριστικά εκείνα που καθορίζουν την ταυτότητα ενός ατόμου, τότε η θέση των γυναικών δεν είναι υποβαθμισμένη λόγω της έμφυλης τάξης αλλά λόγω της ίδιας τους της φύσης.

Με βάση αυτή την αντίληψη εξοστρακίζονται κοινωνικά και άτομα, τα οποία δεν εμπίπτουν αυστηρά στις δύο σταθερές κατηγορίες της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας, είτε λόγω βιολογικών χαρακτηριστικών, είτε λόγω κοινωνικών συμπεριφορών (βλ. Eckert, McConnell-Ginet, 2013). Τέτοιου είδους άτομα καταργούν ουσιαστικά το δίπολο του φύλου που επικρατεί στην κοινωνική αντίληψη, επιβεβαιώνοντας ότι τα ίδια τα μέλη της κοινωνίας αναπαράγουν το στερεότυπο του άνδρα και της γυναίκας, ως καθολικές κατηγορίες.

## 1.2. ΕΜΦΥΛΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Η έμφυλη ταυτότητα είναι η εσωτερική αίσθηση ενός ατόμου για το φύλο του (Παγάνης, 2020:74). Συχνά η ταυτότητα που αποδίδει το άτομο στον εαυτό του ταυτίζεται με εκείνη που του αποδίδεται κοινωνικά με βάση το βιολογικό του φύλο. Όμως, υπάρχουν και περιπτώσεις κατά τις οποίες το άτομο αντιλαμβάνεται το φύλο του διαφορετικά από τον κοινωνικό του περίγυρο. Ακόμη και τότε μπορεί να εντάσσει τον εαυτό του στο δίπολο του φύλου ή να κινείται εντελώς εκτός αυτού.

Η ταυτότητα φύλου πραγματώνεται μέσω συμπεριφορών και συνδέεται με άλλα στοιχεία της κοινωνικής ταυτότητας, όπως η τάξη, η ηλικία, η εθνικότητα και η φυλή. Αυτά τα χαρακτηριστικά καθορίζουν το πώς ένα άτομο κατηγοριοποιεί τον εαυτό του και τους άλλους, ενώ ορίζει το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται κατά την κοινωνική πρακτική (Eckert, McConnell-Ginet, 1995:470). Ανάλογα με το φύλο του, το κάθε άτομο έχει στη διάθεσή του ένα συγκεκριμένο φάσμα συμπεριφορών και πρακτικών, τα οποία μπορεί να αξιοποιήσει. Όμως, συχνά η απόκλιση από αυτές τις αυστηρές κατηγορίες οδηγεί στην επίκριση του ατόμου από το κοινωνικό σύνολο.

Οι έμφυλες κατηγορίες, λοιπόν, επιβάλλονται κοινωνικά στα άτομα, καθορίζοντας τους χώρους στους οποίους έχουν πρόσβαση, όμως παράλληλα επηρεάζονται από αυτά. Μέσω των προσωπικών του επιλογών, ως προς τη διαμόρφωση της κοινωνικής και γλωσσικής συμπεριφοράς, το άτομο μπορεί να αναπαράγει ή να αμφισβητεί την ταυτότητα που του έχει αποδοθεί. Με αυτό τον τρόπο, ο εκάστοτε άνθρωπος δομεί την ταυτότητα φύλου του, όπως ο ίδιος την αντιλαμβάνεται.

## 1.3. ΓΛΩΣΣΑ ΚΙ ΕΜΦΥΛΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Η γλώσσα είναι ένα από τα συστήματα με τα οποία ο άνθρωπος ορίζει και κατηγοριοποιεί τον εαυτό του και τους άλλους. Λόγω των γραμματικών συστημάτων πολλών γλωσσών, το φύλο καταλήγει να έχει πολύ σημαντική θέση στο λόγο, καθώς

κωδικοποιείται συστηματικά στη γλωσσική χρήση, ακόμη κι όταν δεν είναι το θεματικό επίκεντρο. Μάλιστα, σε κάποιες γλώσσες, όπως η Ιαπωνική, υπάρχουν λέξεις που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά από τους άνδρες ή από τις γυναίκες, χωρίς να υπάρχει πρόσβαση σε αυτές από άτομα διαφορετικής έμφυλης ταυτότητας (βλ. Holmes, 2016:201-203). Μέσω αυτών των πρακτικών, το ίδιο το φύλο ως κατηγορία κωδικοποιείται σε κάθε κοινωνική πρακτική και κατ' επέκταση κάθε γλωσσική επιλογή ερμηνεύεται ως φορέας νοήματος (Holmes, 2016:384).

Η Butler (1990, 1993) είναι εκείνη που πρώτη ορίζει το φύλο ως επιτελεστικό. Παλαιότερα υπήρχε η αντίληψη ότι το φύλο αποδίδεται στα άτομα καθορίζοντας μετέπειτα τη συμπεριφορά τους, όμως η Butler αντιλαμβάνεται το φύλο όχι ως ένα προϊόν αλλά ως μία διαδικασία. Στο πλαίσιο του λόγου, το άτομο δομεί την έμφυλη ταυτότητά του, άλλοτε ακολουθώντας κι άλλοτε παραβιάζοντας κι ανατρέποντας τις κοινωνικές νόρμες. Αυτή είναι μία διαδικασία συνεχής κι επαναλαμβανόμενη που επιτρέπει στα άτομα να κατασκευάζουν το φύλο τους (doing gender). Δηλαδή, οι ομιλητές, ανάλογα με τις γλωσσικές τους επιλογές, μεταφέρουν συγκεκριμένες πληροφορίες που αφορούν την κοινωνική ταυτότητά τους.

Αυτή η εργασία της Butler άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο γίνεται αντιληπτό το φύλο, προχωρώντας την έρευνα πέρα από την αυστηρή διχοτόμηση αρσενικού και θηλυκού. Με αυτό τον τρόπο, το κοινωνικό φύλο καθίσταται ρευστό, δίνοντας τη δυνατότητα στα άτομα να δρουν εκτός του δίπολου του φύλου που προβάλλεται κοινωνικά, χρησιμοποιώντας διαφορετικά έμφυλα χαρακτηριστικά στο λόγο τους ανάλογα με το περιεχόμενο, τις ατομικές ανάγκες κι επιθυμίες τους.

Μέσω του λόγου, λοιπόν, το άτομο έχει τη δυνατότητα να οικοδομήσει την προσωπική ταυτότητα φύλου του αλλά και την ταυτότητα των άλλων. Με βάση τις γλωσσικές του επιλογές μπορεί να αποδώσει αυτές τις ταυτότητες με τρόπο που να εναρμονίζονται με τις κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με τη θηλυκότητα και την αρρενωπότητα ή να τις αντικρούουν.

#### 1.4. ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΧΡΗΣΗ

Το ενδιαφέρον για τη μελέτη της γλωσσικής χρήσης σε συνάρτηση με το φύλο οδήγησε στην προσπάθεια εξήγησης της γυναικειάς, όπως χαρακτηρίστηκε, γλώσσας, η οποία, με βάση τα πορίσματα των πρώιμων ερευνών, διαφοροποιούταν από την αντρική. Σε εκείνες τις έρευνες προτάθηκαν πολλαπλές ερμηνείες σχετικά με αυτό το

φαινόμενο, πολλές από τις οποίες στηρίζονταν στο βιολογικό ρόλο της γυναίκας στην οικογένεια και στη θέση της στην κοινωνία (βλ. Holmes, 2016:207-218).

Η Robin Lakoff (1975) υπήρξε εκείνη που επισήμανε τον τρόπο με τον οποίο η γλώσσα αντικατοπτρίζει την υποβαθμισμένη κοινωνική θέση της γυναίκας. Η γλωσσική χρήση των γυναικών αλλά και ο τρόπος με τον οποίο τις αντιμετωπίζει η γλώσσα εν γένει ενισχύει την κατώτερη θέση τους στο κοινωνικό σύνολο. Με βάση αυτή της τη θεωρία, κατέγραψε χαρακτηριστικά της γυναικείας γλώσσας που λόγω της λειτουργίας τους συνέβαλαν στην έκφραση αβεβαιότητας ή χαμηλής αυτοπεποίθησης (Holmes, 2016:364), καθώς μείωναν την ισχύ των εκφωνημάτων.

Αντίστοιχα, έχει υποστηριχθεί ότι υπάρχει μία καθαρά γυναικεία γραφή, η οποία διαφοροποιείται από εκείνη των ανδρών. Η βασική πεποίθηση για δεκαετίες ήταν ότι η γραφή πρέπει να είναι ουδέτερη, δηλαδή καθαρά αρσενική (Mills, 2012:9). Η Woolf είναι εκείνη που πρώτη αντιμετωπίζει θετικά τη γυναικεία γραφή, εστιάζοντας, όμως, στη θεματική κι όχι ιδιαίτερα στη γλώσσα, καθώς η τέλεια πρόταση ήταν ακόμη η ουδέτερη, η οποία δεν αντικατοπτρίζει το φύλο του συγγραφέα. Έπειτα, κάποιες Γαλλίδες φεμινίστριες αναπτύσσουν την ιδέα του *écriture feminine*, μέσα από την οποία οι θεωρητικοί κρίνουν θετικά στοιχεία της γυναικείας γραφής που γενικά επικρίνονταν. Το ιδιαίτερο, μάλιστα, σε αυτές τις θεωρητικούς είναι ότι πίστευαν πως η γυναικεία πρόταση μπορεί να χρησιμοποιηθεί κι από τους άνδρες, όμως δεν αναφέρουν αν οι γυναίκες μπορούν να χρησιμοποιήσουν την ανδρική πρόταση. Εξάλλου, μόνο η Woolf ορίζει σε κάποιο βαθμό την ανδρική πρόταση, με τις υπόλοιπες θεωρητικούς να μην προσπαθούν να την εξηγήσουν, ίσως γιατί θεωρούσαν ότι αποτελούσε τη νόρμα (βλ. Mills, 2012: 16-35).

Οι παραπάνω θεωρίες που αναφέρονται σε γυναικεία γλώσσα και γραφή ακολουθούν την ίδια θεώρηση με τις πρώιμες έρευνες. Ουσιαστικά, η γλωσσική χρήση των γυναικών προσεγγίζεται ως μία απόκλιση από την ανδρική νόρμα, παρ' όλο που οι γυναίκες, με βάση τα αποτελέσματα εκείνων των ερευνών, χρησιμοποιούν περισσότερο την πρότυπη ποικιλία. Επιπλέον, εστιάζουν σε μία αποκλειστική εξέταση της γυναικείας γλωσσικής χρήσης, η οποία δε συναντάται στην περίπτωση των ανδρών, υπονομεύοντας σε πολλές περιπτώσεις το ότι οι γυναίκες συμμετέχουν σε μία διαδικασία παραγωγής λόγου, όπως και οι άνδρες.

Φαίνεται, τέλος, ότι πολλά από τα στοιχεία που χαρακτηρίστηκαν ως μέρος της γυναικείας γλώσσας ανταποκρίνονται γενικότερα σε συστήματα κατανομής εξουσίας αλλά και στο χαρακτηριστικό της κοινωνικής απόστασης κι αλληλεγγύης (βλ.

Holmes, 2016:363-377). Παρ' όλ' αυτά, οι διαφορές στη γλωσσική χρήση ανδρών και γυναικών οφείλονται πράγματι στο διαφορετικό τρόπο κοινωνικοποίησής τους, καθώς η κοινωνία αναπαράγει μέσω των ατόμων και των μεταξύ τους σχέσεων συγκεκριμένες σχέσεις ισχύος. Οι γυναίκες μαθαίνουν από παιδιά ότι οι άνδρες είναι εκείνοι που ως ενήλικες κάνουν σημαντικά πράγματα κι επικρατούν στο δημόσιο λόγο κι αυτό αποτυπώνεται στη γλωσσική τους συμπεριφορά (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:12).

### 1.5. ΕΜΦΥΛΗ ΤΑΞΗ ΚΙ ΕΜΦΥΛΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ

Η ιδεολογία είναι το σύστημα των αντιλήψεων με τις οποίες τα άτομα δικαιολογούν τη συμπεριφορά τους κι ερμηνεύουν τη συμπεριφορά των άλλων. Αντίστοιχα, η έμφυλη ιδεολογία είναι η συμμετοχή του ατόμου στην έμφυλη τάξη, μέσω ενός συστήματος αντιλήψεων που δικαιολογούν αυτή τους τη συμμετοχή. Η έμφυλη τάξη είναι το σύστημα που με βάση το φύλο ορίζει συγκεκριμένες συμπεριφορές, ελευθερίες, περιορισμούς, υποχρεώσεις και δικαιώματα. Στηρίζεται στην ιδεολογία, τη σύμβαση και τη συνήθεια (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:22-23), για να οδηγήσει το άτομο σε αντιλήψεις και συμπεριφορές, οι οποίες μοιάζουν φυσικές και δεδομένες κι άρα δεν αμφισβητούνται.

Σε μία κοινωνία επικρατούν ταυτόχρονα πολλές διαφορετικές έμφυλες ιδεολογίες. Ο λόγος είναι ένα μέσο έκφρασής τους, καθώς διαφορετικά είδη λόγου και συνομιλιακής πρακτικής μπορεί να πραγματώνουν και διαφορετικές ιδεολογίες (Philips, 2014:303). Αυτές οι ιδεολογίες διαφέρουν ως προς το πώς γίνεται αντιληπτή η διαφορά αρσενικού και θηλυκού, δηλαδή από τι επιτάσσεται (ηθική τάξη, θεϊκή προέλευση, σύμβαση) κι αν πρέπει να συνεχίσει να υπάρχει (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:22-23).

Η κυρίαρχη ιδεολογία, από την άλλη, στηρίζεται στην παραδοχή ότι το αρσενικό και το θηλυκό είναι δύο κατηγορίες διακριτές. Λόγω αυτού, κωδικοποιεί στερεοτυπικά χαρακτηριστικά για το εκάστοτε φύλο, τα οποία υιοθετούν τα άτομα, γιατί αυτού του είδους η ιδεολογία είναι ηγεμονική και δομική (Lazar, 2014:186). Ο όρος ηγεμονική εκφράζει το ότι παρουσιάζεται ως κοινή λογική, με αποτέλεσμα να γίνεται αποδεκτή από το σύνολο των ατόμων, χωρίς να αμφισβητείται η φυσική προέλευσή της. Δηλαδή, πλέον δεν αναγνωρίζεται ως ιδεολογία. Επίσης, είναι δομική, γιατί τα άτομα την αναπαράγουν μέσω των θεσμών, των μεταξύ τους σχέσεων και μέσω του λόγου. Σε κάθε κοινωνία υπάρχουν προνομιούχοι λόγοι, οι οποίοι καταφέρνουν να



προσεγγίσουν περισσότερα άτομα λόγω της προβολής τους, διαιωνίζοντας συγκεκριμένες απόψεις και καθιστώντας τις μέρος της κοινής λογικής (Eckert, McConnel-Ginet, 2013:29). Το ίδιο συμβαίνει και με την καθημερινή γλωσσική χρήση, στην οποία αναπαράγονται ιδεολογίες που έχουν χάσει την έννοια της ιδεολογίας και προβάλλονται ως συμβατικές αλήθειες.

Μέσω των ιδεολογιών, αποδίδονται στα άτομα στερεοτυπικά χαρακτηριστικά που αποτελούν εκφράσεις της θηλυκότητας και της αρρενωπότητας ως αφηρημένες, γενικευτικές κατηγορίες. Αυτά τα χαρακτηριστικά έχουν τη δύναμη να περιορίσουν την πρόσβαση των ατόμων σε κοινωνικές πρακτικές και συμπεριφορές, ενώ ταυτόχρονα δικαιολογούν τύπους συμπεριφοράς, οι οποίοι θεωρούνται φυσικοί. Λόγου χάρη, οι γυναίκες θεωρούνται συναισθηματικές κι ότι δεν έχουν την πυγμή να υποστηρίξουν τις απόψεις τους, γι' αυτό αποκλείονται από τον δημόσιο λόγο (βλ. Eckert, McConnell Ginet, 2013: 158). Αντίστοιχα, η επιθετική ή βίαση συμπεριφορά των ανδρών συχνά δικαιολογείται με τη σκέψη ότι είναι τυπική του φύλου τους.

Αυτή η διχοτόμηση του φύλου και η δικαιολόγησή της μέσω της βιολογίας ή της θεϊκής τάξης κατέστησε για αιώνες το γυναικείο φύλο αόρατο. Ο λόγος των ανδρών και οι πράξεις τους αποτέλεσαν το λόγο και τις πράξεις ολόκληρου του ανθρώπινου είδους. Αντίθετα, ο λόγος των γυναικών, που εκφράζει την προσωπική τους συνείδηση, θεωρήθηκε εγγενώς διαφορετικός από εκείνων των ανδρών κι άρα ανίκανος να προσφέρει στο κοινωνικό σύνολο (Philips, 2014:304), καθώς οι άνδρες είναι εκείνοι που καθοδηγούν, δημιουργούν και καθορίζουν τον ρου των πραγμάτων. Ακόμη κι όταν, όμως, υπήρξε το ενδιαφέρον για τη γυναικεία συμπεριφορά και πολιτισμική παραγωγή, ερμηνευόταν πάντοτε σε σχέση με την ανδρική, με αποτέλεσμα οι γυναίκες να παρουσιάζονται τελικά ως ανεπαρκή αρσενικά (Mills, 2012:17). Λόγου χάρη, πολλά μυθιστορήματα από γυναίκες συγγραφείς κατηγοριοποιούνταν ως ρομάντζα εξαιτίας του φύλου των συγγραφέων, ακόμη κι αν ο χαρακτηρισμός δεν απέδιδε το πραγματικό τους περιεχόμενο, όπως στην περίπτωση του έργου Rebecca της Daphne du Maurier (βλ. Bauman, 2003:430-431).

Λόγω αυτού, δημιουργήθηκε ένα σημαντικό έμφυλο κενό δεδομένων, το οποίο επέτεινε τη σιωπή των γυναικών και την αφάνειά τους από το κοινωνικό σύνολο. Το συγκεκριμένο πρόβλημα ενισχύεται από την αντίληψη ότι όλες οι γυναίκες είναι μία ομοιόμορφη ομάδα με κοινές ανάγκες και πιστεύω. Η αυστηρή διχοτόμηση των φύλων διαγράφει τους υπόλοιπους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της κοινωνικής ταυτότητας, με αποτέλεσμα το φύλο να γίνεται αντιληπτό ως το κεντρικό

χαρακτηριστικό των ατόμων. Επομένως, το κενό δεδομένων αυξάνεται για τις γυναίκες που αποκλίνουν από την τυπική εικόνα της λευκής, ετεροκανονικής γυναίκας μεσαίας κι ανώτερης τάξης (για το έμφυλο κενό δεδομένων βλ. Criado Perez, 2019).

Οι έμφυλες ιδεολογίες διαφοροποιούνται με βάση τον χώρο, τον χρόνο και το κοινωνικό σύνολο, όμως όλες στοχεύουν στη διχοτόμηση του φύλου και κατ' επέκταση στην αποσιώπηση των γυναικών. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται έμφυλες ασυμμετρίες που κανονικοποιούνται κι αναπαράγονται μέσω του καθημερινού λόγου.

## 1.6. ΜΜΕ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

Η ενασχόληση με την επιρροή που ασκούν τα ΜΜΕ στους καταναλωτές τους αρχίζει το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα και κινείται παράλληλα με την κορύφωση του φεμινιστικού κινήματος στις δεκαετίες του '70 και του '80. Συγκεκριμένα, σε αλληλεπίδραση με τη φεμινιστική θεωρία, στο επίκεντρο έρχεται ο τρόπος με τον οποίο αναπαρίστανται οι έμφυλες ταυτότητες στα ΜΜΕ και κατά πόσο αυτά με τη σειρά τους συμμετέχουν στην αναπαραγωγή ή στην αμφισβήτηση των κυρίαρχων έμφυλων ιδεολογιών.

Στο πλαίσιο αυτών των μελετών, υπήρξαν θεωρητικοί που επικεντρώθηκαν στο πώς τα ίδια τα μέσα κατασκευάζουν ενεργά την πραγματικότητα, ενώ άλλοι ασχολήθηκαν κυρίως με τον ρόλο του δέκτη στη συγκεκριμένη διαδικασία παραγωγής και πρόσληψης. Σταδιακά, όμως, αρχίζει να αμφισβητείται ο τρόπος με τον οποίο γίνεται αντιληπτό το κείμενο στις μελέτες με τη συγκεκριμένη εστίαση (βλ. Κωνσταντινίδου, 2010: 31-40). Όπως γράφει ο Fiske (2000:30), μία εκπομπή στην τηλεόραση μπορεί να παράγει πολλά διαφορετικά κείμενα ανάλογα με τα συμφραζόμενα της πρόσληψης, τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και τις αναγνωστικές συνήθειες των δεκτών.

Όμως, ανεξαρτήτως του αν το κείμενο που παράγεται από τα ΜΜΕ προσεγγίζεται σε σχέση με το κοινωνικό πλαίσιο, ως μία διαδραστική δραστηριότητα ή ως ένα σύνολο που αναπαράγει την κοινωνική τάξη (βλ. Παπαδοπούλου, 2010: 55), το φύλο εξακολουθεί να είναι μία κατασκευή, η οποία δομείται μέσω του λόγου των ατόμων. Επομένως, στο πλαίσιο των ΜΜΕ, οι γυναίκες καταλήγουν να είναι αντικείμενα του λόγου, στα οποία αποδίδονται συγκεκριμένα έμφυλα χαρακτηριστικά, που με τη σειρά τους μπορούν να αναπαράγουν στερεοτυπικές αντιλήψεις του φύλου.

Με αυτό τον τρόπο, ο δημοσιογραφικός λόγος φαίνεται συχνά να αναπαράγει το δίπολο του αρσενικού-θηλυκού, εντάσσοντας και περιορίζοντας τις γυναίκες στον ιδιωτικό χώρο. Αυτό παρατηρείται ακόμη και σε περιπτώσεις στις οποίες οι δημοσιογράφοι μιλούν με δημόσια πρόσωπα που αυτο-προσδιορίζονται ως γυναίκες, αναγκάζοντάς τις συχνά να ορίσουν τον εαυτό τους με βάση το φύλο τους στο πλαίσιο θεμάτων που δεν έχουν άμεση σχέση με την έμφυλη ταυτότητά τους (βλ. Παπαδοπούλου, 2010:58-63).

### 1.7. ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΛΟΓΟΥ

Η κριτική ανάλυση λόγου αποτελεί μία μέθοδο ανάλυσης, η οποία στηρίζεται κυρίως στην εξέταση του τρόπου με τον οποίο η γλώσσα αναπαράγει σχέσεις εξουσίας και διαμορφώνει την κοινωνική πραγματικότητα. Συχνά, στο πλαίσιο των κοινωνικών πρακτικών, αναπτύσσονται σχέσεις ισχύος και ιδεολογίες, οι οποίες δε γίνονται αντιληπτές από τους δέκτες, αλλά αναπαράγουν σχέσεις ηγεμονισμού που περιθωριοποιούν μειονοτικές ομάδες. Χαρακτηριστικό της κριτικής ανάλυσης λόγου είναι ότι δε στηρίζεται σε συγκεκριμένες μεθόδους ανάλυσης για την προσέγγιση των κειμένων αλλά υιοθετεί κυρίως μία κριτική στάση (βλ. Holmes, 2016:465-466).

Λόγω του στόχου της αναζήτησης κρυμμένων ιδεολογιών που μεταδίδουν οι πομποί, η κριτική ανάλυση λόγου ασχολείται ιδιαίτερα με τον δημοσιογραφικό λόγο. Κατά βάση, θεωρείται ένα ουδέτερο είδος λόγου με βασικό του στόχο την αντικειμενική μετάδοση πληροφοριών σχετικά με πραγματικά γεγονότα. Όμως, οι γλωσσικές επιλογές των συντακτών και συντακτριών συχνά φανερώνουν άρρητες αντιλήψεις, μέσω των οποίων κατευθύνουν τους δέκτες να λάβουν μία συγκεκριμένη θέση απέναντι στο θέμα που παρουσιάζεται (Holmes, 2016:473).

Η φεμινιστική κριτική ανάλυση λόγου, κατ' επέκταση, εξετάζει πώς οι έμφυλες ιδεολογίες κι ασυμμετρίες κωδικοποιούνται στο λόγο, με αποτέλεσμα να διατηρούνται ή να τίθενται υπό αμφισβήτηση. Βασική έννοια για τη συγκεκριμένη μέθοδο ανάλυσης είναι η φεμινιστική φαντασία, η οποία βασίζεται στην ιδέα του Charles Wright Mills (1959) για την κοινωνική φαντασία. Η φεμινιστική φαντασία ουσιαστικά αφορά τον πολιτικό αγώνα για κοινωνική αλλαγή (βλ. Lazar, 2014:182-184). Γι' αυτό, η φεμινιστική κριτική ανάλυση λόγου στηρίζεται στην εξέταση των λόγων που διατηρούν κι αναπαράγουν την έμφυλη τάξη, καθώς βασική θεώρησή της είναι ότι οι περισσότερες κοινωνικές πρακτικές που κωδικοποιούνται μέσω του λόγου είναι έμφυλες (βλ. Lazar, 2014: 184-185).

Αρχικά, σε μία εποχή κατά την οποία οι σεξιστικές απόψεις εμφανίζονταν ρητά στο δημόσιο λόγο, οι θεωρητικοί εστίασαν σε μεμονωμένες λέξεις και συντακτικές δομές, τις οποίες έκριναν ως σεξιστικές, ανεξαρτήτως του περικειμένου. Όμως, μεταγενέστερα με την ανάπτυξη της πραγματολογίας, άρχισε να λαμβάνεται υπόψη το πλαίσιο εμφάνισης των συγκεκριμένων λεξικών τεμαχίων, καθώς και το πώς άλλαζε το νόημα που τους αποδιδόταν κοινωνικά, το οποίο δε σχετιζόταν με τη λεξική τους σημασία. Επίσης, εστίαζε στο δίπολο του αρσενικού και θηλυκού, αποκλείοντας άλλες πλευρές της κοινωνικής ταυτότητας με τις οποίες σχετιζόταν το φύλο, ενώ δεν αντιλαμβάνονταν την περίπλοκη φύση του φύλου και των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των ατόμων και των θεσμών (για την πρώιμη φεμινιστική ανάλυση λόγου βλ. Mills, 2012:82-86).

Με τις κατακτήσεις του φεμινιστικού κινήματος τον προηγούμενο αιώνα ο χαρακτήρας του σεξισμού έχει αλλάξει. Πλέον η άμεση σεξιστική έκφραση γίνεται στόχος κριτικής, καθώς πολλές φεμινιστικές απόψεις που κυριάρχησαν στο κίνημα τις δεκαετίες του '70 και του '80 σήμερα αποτελούν μέρος της κοινής λογικής, με αποτέλεσμα η αμφισβήτησή τους να γίνεται εύκολα αντιληπτή. Όμως, τα στερεότυπα και οι έμφυλες ιδεολογίες δεν έχουν εκλείψει, απλά κωδικοποιούνται με διαφορετικό τρόπο στη γλώσσα. Πολλές φορές στηρίζονται στην προϋπάρχουσα γνώση που μοιράζονται τα μέλη μίας κοινότητας ή και στην ιστορία ενός είδους λόγου με βάση την προηγούμενη χρήση του, ώστε να νοηματοδοτήσει με έμφυλο τρόπο συνάψεις λέξεων, δομές ή ακόμη κι όσα παραλείπονται (βλ. Mills, 2012: 87-93).

Επιπλέον, στην περίοδο ακμής της πολιτικής ορθότητας, πολλοί αξιοποιούν αυτό το μέσο για να συγκαλύψουν σεξιστικές αντιλήψεις. Ο γενικός τρόπος με τον οποίο η πολιτική ορθότητα προσπαθεί να καταργήσει μεμονωμένες λέξεις από τη γλωσσική χρήση, καθώς κι ο τρόπος με τον οποίο πολλοί στηρίζονται σε αυτή την πρακτική για να καταστήσουν ανάξιες τις προσπάθειες ανάδειξης της ανισότητας που επικρατεί στη γλωσσική χρήση, έχει οδηγήσει πολλές φεμινίστριες να την αντιλαμβάνονται ως μία κατασκευή των ΜΜΕ που απέχει από το φεμινισμό (για τη σχέση της πολιτικής ορθότητας και του σεξισμού βλ. Mills, 2012:133-138).

Ο γλωσσικός σεξισμός σήμερα, λοιπόν, έχει λάβει μία νέα μορφή. Κρύβεται στο χιούμορ, την ειρωνεία και το σαρκασμό, στον τρόπο με τον οποίο οι μεταφορές χρησιμοποιούν το φύλο και στη δομή των επιχειρημάτων (βλ. Eckert, McConnell Ginet, 2013: 166-187). Η μελέτη του υπονοήματος λαμβάνει κεντρική θέση στην ανάλυση λόγου, καθώς τα άτομα φαίνεται πολλές φορές να αναπαράγουν

συγκεκριμένες ιδεολογίες εν αγνοία τους. Εξάλλου, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αυτή είναι και η ισχύς της έμφυλης ιδεολογίας. Δεν αμφισβητείται κι έτσι αναπαράγεται άκριτα ακόμη κι από τα άτομα που ρητά τοποθετούνται κατά του σεξισμού.

#### 1.8. ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΜΗ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Το κείμενο είναι μία αυτόνομη γλωσσική μονάδα του γραπτού και προφορικού λόγου με συνοχή και συνεκτικότητα. Ως μορφή δεν περιορίζεται ως προς την έκτασή του, δηλαδή το κείμενο μπορεί να είναι ένα μόνο εκφώνημα ή κι ένα υπερκείμενο, όπως συναντάται σήμερα στο διαδίκτυο, ούτε ως προς το χρόνο παραγωγής του και τον αριθμό των δημιουργών. Ουσιαστικά, κείμενο παράγεται στο πλαίσιο μίας συνομιλίας πρόσωπο με πρόσωπο, σε μία διαδικτυακή συνομιλία, σε μία βιντεοκλήση, σε ένα άρθρο, σε ένα μυθιστόρημα (βλ. Γεωργακοπούλου, Γούτσος, 2021: 19-36).

Ο περίπλοκος χαρακτήρας του κειμένου έχει οδηγήσει σε πολλαπλούς ορισμούς του μέσα στους αιώνες. Αρχικά, θεωρούνταν ότι ανήκει μόνο στο γραπτό λόγο κι όχι στον προφορικό, ενώ η ανάπτυξη της τεχνολογίας οδήγησε σε μία νέα θεώρησή του. Βασικό κομμάτι της θεωρίας γύρω από το κείμενο είναι και τα είδη του. Σε κάθε κοινωνία χρησιμοποιείται μία πληθώρα ειδών με συγκεκριμένους στόχους, οι οποίοι μπορεί να αλλάξουν σε βάθος χρόνου, ενώ νέα είδη δημιουργούνται για την κάλυψη νέων αναγκών. Οι θεωρητικοί έχουν δώσει πολλά μοντέλα κατηγοριοποίησής τους βασιζόμενοι σε διαφορετικά χαρακτηριστικά τους, όπως το μέσο του λόγου, δηλαδή η παραδοσιακή διάκριση σε γραπτό και προφορικό λόγο, ή τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται ο λόγος (βλ. Γεωργακοπούλου, Γούτσος, 2021: 60-65).

Οι Γεωργακοπούλου και Γούτσος κατατάσσουν τα κείμενα ευρύτερα σε αφηγηματικά και μη αφηγηματικά. Περιληπτικά, αφηγηματικά είναι τα κείμενα που εκφράζουν εμπειρίες χρονικά διατεταγμένες, ενώ μη αφηγηματικά όσα μεταφέρουν πληροφορίες και γνώση χωρίς να στηρίζονται στην αφήγηση. Βασικό στοιχείο διαχωρισμού των δύο είναι η εμπλοκή του προσώπου, καθώς η αφήγηση στηρίζεται στην εμπλοκή του δημιουργού στο κείμενο, ενώ στο μη αφηγηματικό κείμενο επικρατεί απόσταση του δημιουργού από τον δέκτη κι από το θέμα που πραγματεύεται. Αντίστοιχα, γνωστικά υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ του αφηγηματικού και παραδειγματικού τρόπου γνώσης (βλ. Bruner, 1991), με τον πρώτο να ασχολείται με τα συναισθήματα, τις εμπειρίες, το υποκειμενικό βίωμα της

πραγματικότητας και τον δεύτερο με την αλήθεια, τον ορθολογισμό, τη φυσική πραγματικότητα (για τα χαρακτηριστικά του αφηγηματικού και μη αφηγηματικού λόγου βλ. Γεωργακοπούλου, Γούτσος, 2021: 201-223).

Όσον αφορά το άρθρο, φαίνεται ότι είναι κατά βάση ένα υβρίδιο αφηγηματικού και μη αφηγηματικού λόγου. Σε μεγάλο βαθμό αυτό εξαρτάται κι από το είδος του δημοσιογραφικού λόγου, όμως γενικά, όπως φαίνεται σήμερα, σε μία εποχή όπου τα ΜΜΕ αποτελούν σημαντικό μέρος της καθημερινότητας των ατόμων, είναι λογικό να δημιουργείται ένας σύνθετος προσωπικός κι αντικειμενικός χαρακτήρας. Εξάλλου, το άρθρο δε μεταδίδει μόνο πληροφορίες και στείρα γεγονότα αλλά είναι ένα μέσο ψυχαγωγίας, κριτικής και ιδεολογικής τοποθέτησης.

Με βάση τα παραπάνω, τα κείμενα που εξετάζονται στην παρούσα εργασία θα μελετηθούν ως κατά βάση μη αφηγηματικά κείμενα που φέρουν αφηγηματικά στοιχεία, ανεξαρτήτως του αν αποτελούν άρθρα γνώμης ή ειδησεογραφικά. Κοινό τους χαρακτηριστικό είναι η διαπλοκή στοιχείων αφηγηματικού χαρακτήρα σε μία δομή που στο μεγαλύτερο μέρος της ακολουθεί τα στοιχεία του μη αφηγηματικού λόγου, με βασικότερη την απόσταση και την απουσία του προσώπου.

## 2. ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στην παρούσα εργασία εξετάζονται δεκαπέντε άρθρα, γνώμης και ειδησεογραφικά, που προέρχονται από ηλεκτρονικά περιοδικά, εφημερίδες και ειδησεογραφικές-ενημερωτικές ιστοσελίδες. Βασικό στοιχείο μελέτης στα κείμενα που επιλέχθηκαν είναι η δόμηση της γυναικείας ταυτότητας και η σχέση της με την ταυτότητα των συντακτών/τριών. Συγκεκριμένα, έχουν χρησιμοποιηθεί εννιά άρθρα γυναικών κι έξι ανδρών. Όμως, αυτή η κατηγοριοποίηση δεν χρησιμοποιείται στην εργασία, καθώς η έμφυλη ταυτότητα των συγγραφέων εξετάζεται όπως αναπτύσσεται από τους ίδιους στο εσωτερικό των κειμένων.

Επιπλέον, τα κείμενα εντάσσονται στη χρονική περίοδο 2018 με 2022, κατά την οποία η Ελλάδα λαμβάνει συστηματικά την τελευταία θέση στην κλίμακα της έμφυλης ισότητας, όπως φαίνεται από τα δεδομένα που παραδίδει το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την ισότητα των φύλων. Ειδικότερα, βασική θεματική των άρθρων είναι η έμφυλη ανισότητα και η έμφυλη βία, με χαρακτηριστικότερη μορφή της, που αναφέρεται συστηματικά από τους συγγραφείς, τη γυναικοκτονία. Γι' αυτό, χρησιμοποιήθηκαν αρκετά άρθρα από το 2021, έτος κατά το οποίο στην Ελλάδα συντελούνται 17 γυναικοκτονίες. Το αξιοσημείωτο στις συγκεκριμένες περιπτώσεις είναι ότι για πρώτη φορά το έγκλημα αυτό δέχεται ευρεία κοινωνική αναγνώριση, με αποτέλεσμα να χαρακτηριστεί ως γυναικοκτονία, καθώς για δεκαετίες χαρακτηριζόταν από τα ΜΜΕ ως έγκλημα πάθους ή τιμής. Σε κάποια άρθρα αυτές οι γυναικοκτονίες συνδέονται άμεσα με την κακοποίηση και τη δολοφονία της Ελένης Τοπαλούδη το 2018 από δύο άντρες στη Ρόδο και με την ανάδειξη του κινήματος *metoo* στην Ελλάδα το έτος 2021, το οποίο ξεκίνησε από τη Σοφία Μπεκατώρου και την αποκάλυψη της σεξουαλικής βίας που υπέστη ενώ ήταν ακόμη ενεργή αθλήτρια.

Στα κείμενα, λοιπόν, με βάση την κριτική ανάλυση λόγου κι εργαλεία της κειμενογλωσσολογίας θα εξεταστεί η παρουσίαση του γυναικείου φύλου από τους συγγραφείς, σε σχέση με την ανάπτυξη της προσωπικής τους ταυτότητας.

### 3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

#### 3.1 Η ταυτότητα του δημιουργού

Κάθε άτομο, όταν παράγει λόγο, κατασκευάζει ενεργά πλευρές της προσωπικής και κοινωνικής του ταυτότητας. Ανάλογα με τις γλωσσικές του επιλογές, κωδικοποιεί στοιχεία για τον εαυτό του, τα οποία αλληλεπιδρούν με το εκάστοτε περικείμενο. Η έννοια του περικειμένου είναι ευρεία και περιλαμβάνει εκτός των όσων έχουν ειπωθεί και πρόκειται να ειπωθούν (συγκείμενο), τις γνώσεις του πομπού για τον δέκτη και για τον κόσμο εν γένει (γνωστικό περικείμενο), καθώς και την ίδια την επικοινωνιακή περίσταση και το ρόλο των συνομιλητών σε αυτή (περιστασιακό περικείμενο).

Το περιστασιακό περικείμενο κοινωνικά έχει μεγάλη σημασία, καθώς κάθε κοινότητα κοινωνικοποιεί τους ομιλητές της με τέτοιο τρόπο, ώστε να τους εμφυσά τη γνώση της χρήσης των κατάλληλων ειδών λόγου ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση. Συγκεκριμένα, οι κοινωνικοί παράγοντες επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις γλωσσικές επιλογές των ομιλητών, καθώς καθορίζουν με βάση το περικείμενο τον τρόπο με τον οποίο το άτομο τοποθετεί τον εαυτό του μέσα στο λόγο. Οι κοινωνικοί παράγοντες αφορούν το ποιος μιλάει σε ποιον, το κοινωνικό πλαίσιο της συνομιλίας, το θέμα και τον σκοπό της (Holmes, 2016:26), διαμορφώνοντας σχέσεις αλληλεγγύης κι εμπλοκής ή κοινωνικής απόστασης, οι οποίες αντικατοπτρίζουν ευρύτερες δομές κατανομής κοινωνικής ισχύος. Επομένως, το άτομο γνωρίζει σε ποια περιβάλλοντα χρειάζεται να προβάλλει συγκεκριμένες πλευρές της ταυτότητάς του, οι οποίες επηρεάζουν κι εξαρτώνται από τη σχέση του με τους συνομιλητές και το θέμα που πραγματεύονται.

Ένα ακόμη στοιχείο που υπαγορεύει τις γλωσσικές επιλογές των ατόμων είναι το είδος του λόγου. Στην παρούσα εργασία βασική αρχή που υιοθετείται είναι ότι ο άνθρωπος στο λόγο του παράγει κείμενα, ανεξαρτήτως αν αυτά αποτελούν



μεμονωμένα εκφωνήματα ή εκτενείς παραγωγές του γραπτού λόγου. Το κείμενο ως γλωσσική οντότητα, όπως και η συνομιλία, αποτελεί μέσο έκφρασης του λόγου, με αποτέλεσμα να είναι ένα φαινόμενο κοινωνικής σημασίας (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:28). Βασικό του χαρακτηριστικό είναι ότι έχει σταθερή οργάνωση και κοινωνικούς στόχους, τους οποίους εξυπηρετεί ανάλογα με το εκάστοτε κοινωνικό πλαίσιο (για τη συστηματική λειτουργική γραμματική βλ. Halliday, Martin, 2004).

Τα κείμενα ειδικότερα μπορούν να χωριστούν σε δύο κατηγορίες, τα αφηγηματικά και τα μη αφηγηματικά, οι οποίες καθορίζουν το περιεχόμενο και τα μέσα έκφρασής τους. Και στα δύο είδη ένας από τους μηχανισμούς που χρησιμοποιεί ο συντάκτης για να εκφράσει την ταυτότητά του είναι η προσωπική δείξη, όμως διαφοροποιείται ο τρόπος με τον οποίο τοποθετεί τον εαυτό του στο λόγο. Συγκεκριμένα, ο Bamberg (1997) διακρίνει τρία επίπεδα τοποθέτησης του ομιλητή, από τα οποία μόνο τα δύο εφαρμόζονται στον μη αφηγηματικό λόγο κι αφορούν την τοποθέτησή του ως προς το κοινό και ως προς τον εαυτό του. Με αυτό τον τρόπο, ο αφηγητής-συντάκτης στον μη αφηγηματικό λόγο φαίνεται αντικειμενικός (Γεωργακοπούλου, Γούτσος, 2021:178), μετριάζοντας ή ενισχύοντας την ισχύ των εκφωνημάτων του με στρατηγικές τροπικότητας.

Τα κείμενα που μελετώνται στην παρούσα εργασία είναι μη αφηγηματικά, με αποτέλεσμα βασικό τους χαρακτηριστικό, όπως προαναφέρθηκε, να είναι η αντικειμενική απόσταση των συντακτών και συντακτριών από τους δέκτες και το θέμα που πραγματεύονται. Αυτή η αντικειμενικότητα του λόγου προτάσσει τη χρήση μηχανισμών που επιτείνουν την απόσταση των συγγραφέων από το περιεχόμενο και τους αναγνώστες, όπως η περίπλοκη σύνταξη, η παθητική φωνή και η ονοματοποίηση (Γεωργακοπούλου, Γούτσος, 2021:170). Λόγω αυτού, απουσιάζει από τα άρθρα η χρήση του πρώτου ενικού προσώπου που θα σήμαινε την άμεση εμπλοκή των συγγραφέων. Παρ' όλ' αυτά, παρατηρείται η χρήση του πρώτου πληθυντικού προσώπου, η οποία μπορεί να είναι περιεκτική, μη περιεκτική ή και ψευδοπεριεκτική (για προσωπική δείξη βλ. Μπέλλα, 2015: 52-54, 63-65). Ας εξετάσουμε δύο παραδείγματα.

(1) αν και ευαγγελιζόμαστε ως κοινωνία ότι η ισότητα των δύο φύλων θεωρείται δεδομένη και αναμφισβήτητη, οι διακρίσεις και η σεξιστική αντιμετώπιση σε βάρος των γυναικών, καλά κρατούν

(2) Αφού χρειάζονται ακόμη ψηφίσματα για τα αυτονόητα, τότε έχουμε δρόμο μπροστά μας

Στα παραπάνω παραδείγματα επιλέγεται μία σύνταξη, η οποία ανταποκρίνεται στην αντικειμενικότητα και στην απροσωπία που επιτάσσει συχνά το άρθρο ως κειμενικό είδος. Όμως, οι συγγραφείς έχουν επιλέξει να χρησιμοποιήσουν το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο με τρόπο περιεκτικό, τοποθετώντας δηλαδή τον εαυτό τους μέσα σε ένα ευρύτερο σύνολο.

Όπως φαίνεται στην έρευνα των Markus και Kitayama (1991), το πρόσωπο που εκφράζει ο πομπός δε χρειάζεται να είναι αποκλειστικά ατομικό, αλλά μπορεί να συνδέεται με μία ευρύτερη κοινότητα. Αυτή η κοινωνιοκεντρική θεώρηση του προσώπου ανάγει το άτομο στην κοινωνική σφαίρα, τονίζοντας τους δεσμούς του με το κοινωνικό σύνολο, στο οποίο εντάσσει τον εαυτό του (βλ. Duranti, Goodwin, 1992). Αντίστοιχες έρευνες για την ελληνική κοινωνία έχουν δείξει ότι είναι κατά βάση κοινωνιοκεντρική (βλ. Triandis, Vassiliou, 1972).

Οι συντάκτες/τριες, λοιπόν, μπορεί λόγω ευρύτερων γνωσιακών σχημάτων, που προωθούνται μέσω της κοινωνικοποίησης, να αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως μέρος του κοινωνικού συνόλου και γι' αυτό να αποσιωπάται η ατομικότητά τους. Το ίδιο το άρθρο ως ένα μη αφηγηματικό κείμενο επιβάλλει έναν λόγο από τον οποίο απουσιάζει το πρόσωπο, όμως η επιλογή έκφρασης της συλλογικής ταυτότητας φανερώνει πώς αντιλαμβάνεται ο πομπός τον εαυτό του.

Φαίνεται ότι οι συγγραφείς επιλέγουν να δημιουργήσουν μία περιεκτική ταυτότητα, στην οποία εντάσσουν τόσο τον εαυτό τους όσο και τους αναγνώστες του κειμένου. Με αυτό τον τρόπο, μειώνεται η τυπική απόσταση μεταξύ πομπού και δέκτη κι ένας από τους λόγους μπορεί να είναι το ίδιο το περιεχόμενο των κειμένων. Οι συγγραφείς περιγράφουν την έμφυλη ανισότητα και βία και με τη δημιουργία μίας συλλογικής ταυτότητας αποδίδουν την ευθύνη γι' αυτά τα φαινόμενα στο σύνολο της κοινωνίας, επιτάσσοντας τη μαζική κινητοποίησή της για την επίτευξη της αλλαγής.

Παρατίθενται μερικά αποσπάσματα από τα κείμενα.

(3) Είναι πολύ συχνό το φαινόμενο να αντιμετωπίζουμε ως πρόβλημα τεχνικής φύσεως μία ποικιλόμορφη πρόκληση και να αναζητάμε εύκολες λύσεις

(4) γνωρίζουμε ελάχιστα για τα πραγματικά γεγονότα της θανάτωσης χιλιάδων γυναικών

(5) να αποκτήσουμε ικανότητα προσαρμοστικότητας σε διαφορετικά νοητικά πλαίσια και θέληση να αμφισβητήσουμε εδραιωμένα στερεότυπα

(6) να συνειδητοποιήσουμε ότι η σχέση μεταξύ των δύο φύλων δεν είναι ούτε συγκρουσιακή ούτε ανταγωνιστική

(7) Το νομοθετικό πλαίσιο που έχουμε στην Ελλάδα

(8) Πόσο έχουμε προχωρήσει ως χώρα αλλά και ως κοινωνία

(9) Οφείλουμε κατ' αρχάς να συνειδητοποιήσουμε ως άτομα και κοινωνία

Με βάση τα παραπάνω αποσπάσματα, οι συντάκτες και οι συντάκτριες χρησιμοποιούν το πρώτο πληθυντικό για να αναδείξουν απόψεις, γνώσεις, στάσεις που θεωρούν ότι χαρακτηρίζουν το σύνολο της κοινωνίας (3,4) ή για να εκφράσουν ένα αίτημα για δράση κι αλλαγή στάσης, το οποίο θα πραγματοποιηθεί από όλα τα άτομα (5,6). Μάλιστα, όπως φαίνεται από τα παραδείγματα 7, 8 και 9, οι συγγραφείς αναφέρονται ρητά στην ελληνική κοινωνία ενισχύοντας τον κοινωνιοκεντρικό χαρακτήρα της προσωπικής δείξης στα κείμενά τους.

Όμως, δεν πρόκειται για ένα ψευδοπεριεκτικό πρώτο πληθυντικό από το οποίο οι συγγραφείς εξαιρούν τον εαυτό τους. Παρατίθενται ως ένδειξη δύο παραδείγματα από τα άρθρα.

(10) Ας μιλήσουμε για σεξιστικά και κοινωνικά στερεότυπα και ας μην κρύβουμε τις πομπές μας με έωλα επιχειρήματα!

(11) Είναι η μέρα που επιθυμούμε (...) να ζητήσουμε ΣΥΓΓΝΩΜΗ που δεν καταφέραμε να γίνουμε ασπίδα τους.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω αποσπάσματα, οι συγγραφείς αναφέρονται σε φαινόμενα έμφυλης ανισότητας, τα οποία καταδικάζουν. Προβάλλουν την ευθύνη του κοινωνικού συνόλου για τη διαίωνιση του σεξισμού και της έμφυλης βίας και συμπεριλαμβάνουν τον εαυτό τους στην ομάδα εκείνη που αποτελεί μέρος του προβλήματος. Μάλιστα, στο παράδειγμα 10 αυτό ενισχύεται από τη χρήση του θαυμαστικού στο τέλος της περιόδου και του επιθέτου *έωλα*. Αντίστοιχα, στο δεύτερο παράδειγμα η τοποθέτηση του συγγραφέα καθίσταται πιο έντονη με τη γραφή της λέξης *συγγνώμη* με κεφαλαία και τη χρήση της φράσης *ασπίδα τους*, η οποία αναφέρεται στις γυναίκες που δολοφονήθηκαν από μέλη της οικογένειάς τους ή από τους συντρόφους τους, αποδίδοντας ένα βαθμό ευθύνης στο συλλογικό πρόσωπο που χτίζεται με τη χρήση του πρώτου πληθυντικού.

Επομένως, μέσω της συγκεκριμένης χρήσης της προσωπικής δείξης δημιουργείται ένας μεγαλύτερος βαθμός εμπλοκής που απουσιάζει συνήθως από τα μη αφηγηματικά κείμενα, τα οποία στηρίζονται κατά βάση σε μηχανισμούς απόστασης. Παρ' όλ' αυτά, το άρθρο είναι ένα υβριδικό είδος, το οποίο αξιοποιεί την εμπλοκή της αφήγησης μειώνοντας το χάσμα μεταξύ δημιουργού και παραλήπτη. Χτίζοντας, λοιπόν, ένα συλλογικό εγώ που αναγνωρίζει το πρόβλημα της ανισότητας κι επιζητά

τη δράση, οι συγγραφείς δημιουργούν ένα ιδεατό κοινό, το οποίο συμερίζεται τις απόψεις που προβάλλουν, καθώς και την επιθυμία τους για κοινωνική αλλαγή.

Όπως γράφει η Sara Mills (2012: 82), το φεμινιστικό κίνημα των δεκαετιών του '60 και του '70 μέσω των διεκδικήσεων του και τη δράση του στο χώρο της έρευνας και των επιστημών, προώθησε ιδεολογίες και τρόπους σκέψης που σήμερα αναγνωρίζονται ως μέρος της κοινής λογικής, με αποτέλεσμα συχνά να μην αναγνωρίζονται ως φεμινισμός (Bucholtz, 2014:25). Λόγω αυτού, έννοιες όπως ο σεξισμός και η έμφυλη ανισότητα αναγνωρίζονται ως στοιχεία αρνητικά, εμποτισμένα με τη στάση της κοινωνίας απέναντι σε αυτά, η οποία με τη σειρά της καθορίζει και τη στάση των μεμονωμένων ατόμων (Mills, 2012:138). Όμως, οι απόψεις των μελών μιας κοινωνίας είναι αποτέλεσμα του πολιτισμού (Perez Criado, 2019:42), ο οποίος κωδικοποιεί συλλογικούς τρόπους θέασης του κόσμου. Αυτοί με τη σειρά τους κοινωνικοποιούνται μέσω της γλώσσας, με αποτέλεσμα τα παιδιά, λόγω των γλωσσικών ερεθισμάτων στα οποία εκτίθενται, να αντιλαμβάνονται και τελικά να υιοθετούν στάσεις κι αξίες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά τους (McConnel-Ginet, 1995:8).

Η στάση αυτού του συλλογικού προσώπου απέναντι στα θέματα που πραγματεύονται τα κείμενα μπορεί να γίνει διακριτή από τη χρήση των στρατηγικών αξιολόγησης από τους συγγραφείς. Η έννοια της αξιολόγησης προέρχεται από το σχήμα του Labov, κατά το οποίο η αξιολόγηση είναι ένα στοιχείο του κειμένου, το οποίο μπορεί να προστεθεί στα επιμέρους μέρη που το αποτελούν κι εκφράζεται με διαφορετικούς τρόπους, ανάλογα με την προτίμηση του ομιλητή (βλ. Γεωργακοπούλου, Γούτσος, 2021: 96-102).

Η αξιολόγηση ως έννοια καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τα διάφορα είδη περικειμένου (Γεωργακοπούλου, Γούτσος, 2021:165). Λόγω αυτού, εξαρτάται από τους κοινωνικούς παράγοντες του λόγου, οι οποίοι με τη σειρά τους είναι αλληλένδετοι με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του πομπού, δηλαδή το φύλο, την ηλικία, την κοινωνική θέση, την εθνικότητα κ.α. Γι' αυτό, μέσω της αξιολόγησης καθορίζεται η στάση του ομιλητή απέναντι στο θέμα που πραγματεύεται και στην περίπτωση των συγκεκριμένων κειμένων, η στάση των συγγραφέων απέναντι στην έμφυλη βία κι ανισότητα.

Με βάση το σχήμα της Huntson (1994), η στάση του πομπού απέναντι στις πληροφορίες που δίνει, δηλαδή η θετική ή αρνητική αξιολόγησή τους και η βεβαιότητά του γι' αυτές, εκφράζεται στα μη αφηγηματικά κείμενα μέσω της

λειτουργίας της αξίας και της κατάστασης αντίστοιχα. Εφαρμόζοντάς τις στα κείμενα που μελετώνται, φαίνεται ότι οι συγγραφείς μέσω των γλωσσικών τους επιλογών στέκονται αρνητικά απέναντι στα φαινόμενα έμφυλης βίας και στην έλλειψη αντίδρασης της κοινωνίας. Αυτό το συμπέρασμα επιβεβαιώνουν τα παρακάτω παραδείγματα.

(12) Η έμφυλη βία και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις δεν είναι παρά αναχρονιστικά κατάλοιπα του παρελθόντος

(13) Τι κι αν η ισότητα των φύλων κατοχυρώνεται ρητά στο άρθρο 4 παράγραφος 2 του Συντάγματός μας

(14) υπάρχει στη χώρα μας ένα είδος εγγενούς, ασυμμάζευτης, ανεξέλεγκτης και αγρίως νοσηρής ματσίλας

(15) Το γεγονός ότι παραδοσιακά η πατριαρχία δεν υπονομεύει και δεν δηλητηριάζει την ύπαρξη μόνο των γυναικών, αλλά και των ανδρών, θα έπρεπε να είναι πασιφανές το 2021.

Ενδεικτικά, στο παράδειγμα 12 η λειτουργία της κατάστασης εκφράζεται με τη χρήση του *δεν είναι παρά*, το οποίο συντακτικά λειτουργεί εμφατικά και η λειτουργία της αξίας προβάλλεται από τη φράση *αναχρονιστικά κατάλοιπα*. Αντίστοιχα, στο παράδειγμα 13 χρησιμοποιείται η δομή *τι κι αν* και το επίρρημα *ρητά*, τα οποία διαποτίζουν το εκφώνημα με τη στάση του/της συγγραφέως. Ιδιαίτερα εμφανής είναι η λειτουργία της αξίας στο παράδειγμα 14, όπου έχουμε τη συσσώρευση επιθέτων που αξιολογούν την τοξική αρρενωπότητα στην Ελλάδα, την οποία ο/η συγγραφέας επιλέγει να εκφράσει με τη λέξη *ματσίλα*. Τη λειτουργία της κατάστασης εξυπηρετεί στο παράδειγμα 15 η φράση *το γεγονός ότι*, που προσδίδει την αίσθηση της αντικειμενικής γνώσης και τη λειτουργία της αξίας προβάλλει η χρήση του επιθέτου *πασιφανές*.

Συχνά η αξιολόγηση των καταστάσεων που περιγράφουν οι συντάκτες/τριες συνδέεται με τη χρήση του περιεκτικού πρώτου πληθυντικού προσώπου, όπως φαίνεται στα παραπάνω παραδείγματα (13, 14). Με αυτό τον τρόπο τονίζεται ο ρόλος του κοινωνικού συνόλου στη διαιώνιση αυτών των προβληματικών φαινομένων αλλά και η συλλογική ευθύνη για την ανάληψη δράσης. Η βεβαιότητα της ύπαρξης του προβλήματος κυριαρχεί, παρουσιάζοντας ως γενικές αλήθειες σε πολλές περιπτώσεις τις φεμινιστικές απόψεις των συγγραφέων, παρ' όλο που δεν υιοθετούνται από το σύνολο της κοινωνίας.

Συμπερασματικά, οι συγγραφείς των κειμένων υιοθετούν κάποια αφηγηματικά στοιχεία μειώνοντας την απόσταση μεταξύ των ίδιων, των αναγνωστών και του θέματος με το οποίο ασχολούνται. Συγκεκριμένα, με τη χρήση του περιεκτικού πρώτου πληθυντικού προσώπου δημιουργούν μία κοινωνιοκεντρική συλλογική ταυτότητα, η οποία απηχεί φεμινιστικές απόψεις κι επικρίνει το φαινόμενο της ανισότητας των φύλων.

Έχοντας εξετάσει, λοιπόν, πώς οι ίδιοι οι συγγραφείς τοποθετούν τον εαυτό τους σε συνάρτηση με τους αναγνώστες και το θέμα το οποίο πραγματεύονται, είναι σημαντικό να αναλυθεί η στάση τους απέναντι στο γυναικείο φύλο, το οποίο υφίσταται τις αρνητικές συμπεριφορές που παρουσιάζονται στα κείμενα.

### 3.2 Εμείς και αυτοί

Σε κείμενα που πραγματεύονται μία μειονοτική ομάδα σε σχέση με μία κυρίαρχη συχνά δομείται το δίπολο του «εμείς» κι «αυτοί». Βασικός του ρόλος μέσα στο λόγο είναι η ανάδειξη των διαφορών των δύο ομάδων και η αναγνώριση της ανωτερότητας της κυρίαρχης ομάδας. Το συγκεκριμένο σχήμα έχει υπάρξει στόχος της κριτικής ανάλυσης λόγου, καθώς συνήθως περνά απαρατήρητο στα κείμενα, τα οποία εξωτερικά φαίνεται να έχουν ως στόχο τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των διαφορετικών ομάδων που συμβιώνουν σε μία κοινωνία.

Μέσω της γλώσσας ένα άτομο δεν δομεί μόνο την προσωπική του ταυτότητα αλλά κι εκείνη των άλλων, αποδίδοντάς τους συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και δυνατότητες συμμετοχής στην κοινωνική πρακτική (Eckert, McConnell Ginet, 1995:470). Η κατασκευή αυτών των ταυτοτήτων αντλεί από την κοινωνία και τις γλωσσικές πηγές που προσφέρει στα μέλη της (Mills, 2012:8), καθώς κι από τις κοινωνικές κατηγορίες με βάση τις οποίες κατηγοριοποιεί τα άτομα, διατηρώντας συγκεκριμένες σχέσεις εξουσίας (Eckert, McConnell-Ginet, 1995:470).

Ο Halliday (2004) χρησιμοποιεί τον όρο διαπροσωπική λειτουργία για να περιγράψει τον καθορισμό του ρόλου του ομιλητή σε μία επικοινωνιακή περίσταση και τη στάση του απέναντι στους συνομιλητές του. Στο πλαίσιο του λόγου, το άτομο υιοθετεί κάποιους ρόλους για τον εαυτό του αποδίδοντας διαφορετικούς ρόλους στους συνομιλητές του. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούνται συγκεκριμένες σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων, οι οποίες συχνά βασίζονται σε ευρύτερες δομές κατανομής κοινωνικής ισχύος. Παράλληλα, ο ομιλητής εκφράζει προσωπικές αντιλήψεις και στάσεις, τις οποίες πολλές φορές επιθυμεί να υιοθετήσουν και οι συνομιλητές του.

Επομένως, στο λόγο κωδικοποιείται η σχέση μεταξύ των συμμετεχόντων, η οποία καθορίζεται από την εγγύτητα ή την κοινωνική απόσταση και το κοινωνικό κύρος που φέρει το κάθε άτομο (για τις κοινωνικές διαστάσεις του λόγου βλ. Holmes, 2016:27-29). Αυτό σημαίνει ότι τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής ταυτότητας των συμμετεχόντων επηρεάζουν τη στάση απέναντι στους συνομιλητές τους.

Ένας από τους παράγοντες, λοιπόν, που καθορίζουν την ισχύ ενός γλωσσικού χρήστη είναι το κοινωνικό του κύρος και κατ' επέκταση η θέση του στο ιεραρχικό σύστημα της κοινωνίας του. Με βάση την κοινωνικοποίησή τους, τα άτομα κατέχουν ένα ρεπερτόριο ειδών λόγου, τα οποία εναλλάσσουν ανάλογα με τη σχέση τους με τους συνομιλητές. Σε μία συνομιλία, δηλαδή, οι συμμετέχοντες αντλούν από τις κοινές εμπειρίες τους, όπως αυτές κωδικοποιούνται από την κοινωνία σε μοντέλα με βάση τις παρελθοντικές πραγματώσεις τους. Αυτά τα μοντέλα με τη σειρά τους επιβάλλουν συγκεκριμένες γλωσσικές συμπεριφορές, οι οποίες στηρίζονται σε υποθέσεις και στερεότυπα που το άτομο αναπαράγει στο λόγο του (McConnell-Ginet, 1980:9). Επομένως, η κοινωνική ισχύς ενός ατόμου καθορίζει τους ρόλους που αποδίδει στον εαυτό του και στους άλλους.

Όμως, η κοινωνική ισχύς δεν κατακτάται μόνο από τα άτομα αλλά καθορίζεται και με βάση κάποια εγγενή χαρακτηριστικά τους, όπως το φύλο. Η γλώσσα είναι μια πρακτική βαθιά έμφυλη, καθώς το φύλο ενυπάρχει στο γραμματικό σύστημα της γλώσσας υποχρεώνοντας τους ομιλητές να το δηλώσουν, ακόμη κι αν δεν έχει σημασία για το περιεχόμενο του λόγου. Με αυτό τον τρόπο, το φύλο γίνεται αντιληπτό ως ένα κεντρικό χαρακτηριστικό της ταυτότητας των ατόμων (McConnell-Ginet, 1980:9), διαιωνίζοντας δομές που παρουσιάζουν το φύλο ασύμμετρα κι αποδίδουν διαφορετική θέση στα άτομα ανάλογα με την έμφυλη ταυτότητά τους (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:81-82).

Σε κάθε κοινωνία αποδίδονται διαφορετικοί ρόλοι στα φύλα, οι οποίοι συνδέονται με συγκεκριμένα είδη κοινωνικής και γλωσσικής συμπεριφοράς. Γι' αυτό, η τυπική γλωσσική συμπεριφορά των ατόμων φαίνεται να αντικατοπτρίζει τη γενική αντίληψη της κοινωνίας σχετικά με τη φύση ενός ανθρώπου με βάση το βιολογικό του φύλο (βλ. Sherzer, 1987). Συχνά, μάλιστα, η κοινωνία ρυθμίζει τους ομιλητές έτσι ώστε να μην αποκλίνουν από αυτές τις τυπικές συμπεριφορές.

Στις δυτικές κοινωνίες επικρατεί κυρίως το μοντέλο της χαμηλών τόνων και σιωπηλής στους δημόσιους χώρους γυναίκας (Cameron, 2014:283). Με βάση τη Jones (1987), αυτή η τυπική παρουσίαση κυριάρχησε με την επικράτηση της αστικής

τάξης, καθώς προηγουμένως θεωρούνταν απαραίτητο για τις γυναίκες της αριστοκρατίας να συμμετέχουν ενεργά στις δημόσιες συνομιλίες. Παρ' όλο που το συγκεκριμένο μοντέλο υπήρξε στόχος του φεμινιστικού κινήματος τον 20ό αιώνα, επιφέροντας αλλαγές στο πώς γίνονται αντιληπτές οι σχέσεις μεταξύ των φύλων (Mills, 2012:82), η κυρίαρχη έμφυλη ιδεολογία εξακολουθεί να βασίζεται σε μία στερεοτυπική έκφραση της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας, όπως ορίζονται με βάση τη βιολογική αντίληψη του φύλου. Για την κοινωνία και τα μέλη της, το αρσενικό και το θηλυκό είναι ακόμη δύο πόλοι διακριτοί ή απόλυτα αντίθετοι, στους οποίους αντιστοιχούν διαφορετικοί ρόλοι, με αποτέλεσμα να διαιωνίζονται οι επιμέρους έμφυλες ιδεολογίες (Cameron, 2014:286).

Ο λόγος και οι τυπικοί ρόλοι που αποδίδονται στα φύλα βοηθούν στη διαίωση των έμφυλων ιδεολογιών, χωρίς συχνά να γίνεται αντιληπτό από τους ομιλητές. Η κυρίαρχη έμφυλη ιδεολογία θεωρείται μέρος της κοινής λογικής, με αποτέλεσμα να μην αμφισβητείται, ενώ κοινωνικοποιείται στους ομιλητές από τα γλωσσικά ερεθίσματα με τα οποία έρχονται σε επαφή από την παιδική τους ηλικία (Lazar, 2014:186). Με αυτό τον τρόπο, παραχωρούνται στους ανθρώπους συγκεκριμένες ελευθερίες και τίθενται περιορισμοί που είναι αποτέλεσμα σύμβασης και συνήθειας, οδηγώντας τα μέλη της κοινωνίας να δρουν με τέτοιο τρόπο ώστε να στηρίζουν τις δομές ισχύος που οι ίδιοι συχνά αγνοούν (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:22).

Η κοινωνία μέσω αυτού αναπαράγει συγκεκριμένες σχέσεις ισχύος, οι οποίες στηρίζονται στην ιδέα ότι κάποια άτομα φέρουν εγγενή προνόμια λόγω του βιολογικού τους φύλου. Η κατανομή της κοινωνικής ισχύος δημιουργεί συγκεκριμένες έμφυλες κανονικότητες, ρυθμίζοντας τις κοινωνικές πρακτικές στις οποίες έχει πρόσβαση το άτομο (Lazar, 2014:187-188). Με αυτό τον τρόπο, παράγονται έμφυλες ασυμμετρίες, οι οποίες οδηγούν σε μία διαφορετική αντιμετώπιση του φύλου στην κοινωνία και στη γλώσσα. Στηριζόμενες συνήθως σε έμφυλες διαφορές που κοινωνικά γίνονται αντιληπτές ως φυσικές, δηλαδή βιολογικές, περιχαράκωνουν τα είδη λόγου στα οποία έχουν πρόσβαση τα άτομα, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αναπαρίστανται στο λόγο ευρύτερα.

Η ιδεολογία που έχει επιβιώσει μέχρι σήμερα είναι η αναγνώριση του αρσενικού ως το απόλυτο, αυτό που αφορά όλους ενώ το θηλυκό ως το επιμέρους, το άλλο (βλ. Beauvoir, 1949). Γλωσσικά η πιο χαρακτηριστική εμφάνιση αυτού του σχήματος είναι η χρήση του γενικευτικού αρσενικού, το οποίο αναφέρεται σε όλα τα φύλα, ενώ το θηλυκό χρησιμοποιείται μόνο για όσα άτομα αναγνωρίζονται βιολογικά ως



γυναίκες. Ουσιαστικά, το αρσενικό φύλο έχει καταστεί αόρατο στη γλώσσα, καθώς σε πολλές περιπτώσεις χάνει την έμφυλη αναπαράστασή του, αναλαμβάνοντας το ρόλο της ουδέτερης αντιπροσώπευσης όλων των ατόμων ανεξαρτήτως φύλου (βλ. Black, Coward, 1981).

Αυτός ο φαλλοκεντρισμός καθιστά το αρσενικό μέτρο σύγκρισης, με αποτέλεσμα το θηλυκό να αναδεικνύεται αν όχι κατώτερο, τότε σίγουρα διαφορετικό. Όπως λέει η Criado Perez (2019: 18), οι γυναίκες είναι πάντα αφανείς, ενώ οι άντρες πάντα εμφανείς κι αυτός ο διαχωρισμός για πολλούς διατηρεί την ηθική τάξη, αναπαράγοντας την ιδέα ότι το αρσενικό και το θηλυκό είναι δύο στοιχεία από τη φύση τους αντίθετα και γι' αυτό πρέπει να καταλαμβάνουν διαφορετικούς χώρους στην κοινωνία (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:23).

Αυτή η απόσταση έχει σημασία να εξεταστεί και στα κείμενα που μελετώνται. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα συγκεκριμένα άρθρα είναι κατά βάση μη αφηγηματικά κείμενα, όπου κυριαρχεί η απόσταση των συγγραφέων από τους αναγνώστες και το θέμα που πραγματεύονται. Όμως, οι συγγραφείς χρησιμοποιούν σε ορισμένες περιπτώσεις το πρώτο πληθυντικό πρόσωπο, χτίζοντας ένα εγώ που συγκαταλέγει το σύνολο της κοινωνίας, στην οποία οι ίδιοι εντάσσονται. Με αυτό τον τρόπο δημιουργούν μία σύνδεση ανάμεσα στον εαυτό τους και τους αναγνώστες.

Ο ίδιος βαθμός εμπλοκής, όμως, δε φαίνεται να διατηρείται και στην περίπτωση του γυναικείου φύλου, το οποίο βρίσκεται στο επίκεντρο των κειμένων. Οι συγγραφείς διατηρούν την απόσταση που επιτάσσει ο μη αφηγηματικός λόγος, ακόμη κι αν αυτοπροσδιορίζονται ως γυναίκες. Μάλιστα, σε ελάχιστες περιπτώσεις δηλώνουν την ταυτότητα φύλου τους κι αυτό γίνεται κυρίως έμμεσα. Ας εξετάσουμε δύο περιπτώσεις τέτοιου είδους.

(1) Όταν, κατόπιν σχετικής ερώτησης, απάντησα ότι είμαι δικηγόρος, έλαβα την εξής τραγελαφική απόκριση και μάλιστα από γυναίκα νεαρής σχετικά ηλικίας: «Δικηγόρος, ε; Δύσκολη δουλειά για γυναίκα...».

(2) όρους που... αμετάφραστοι μπήκαν στη ζωή μας (...) αλλά που έχουν εξηγήσει περίφημα πολλές από τις καταστάσεις που βιώναμε και αδυνατούσαμε να τις ταξινομήσουμε.

Στο πρώτο παράδειγμα η συντάκτρια παραθέτει ένα απόσπασμα από μία συνομιλία, στην οποία συμμετείχε και η ίδια. Στη συγκεκριμένη περίπτωση η συνομιλήτριά της της αποδίδει την έμφυλη ταυτότητα της γυναίκας. Η συντάκτρια, δηλαδή, δεν χαρακτηρίζει η ίδια τον εαυτό της ως γυναίκα, όμως αυτό το μέρος του διαλόγου που

παραθέτει χρησιμοποιείται ως αφορμή για την ενασχόληση στο κείμενό της με τα στερεότυπα εις βάρος των γυναικών. Αυτή είναι η μόνη ένδειξη στο άρθρο ότι η συγγραφέας έχει βιώσει τα όσα περιγράφει σχετικά με τον κοινωνικό παραγκωνισμό των γυναικών κι άρα ίσως συγκαταλέγει τον εαυτό της σε αυτή την έμφυλη κατηγορία. Ακόμη, όμως, κι αν ο χαρακτηρισμός της γυναίκας δεν αποδίδει απόλυτα την έμφυλη ταυτότητα του συγκεκριμένου ατόμου, περιγράφει ένα περιστατικό στο οποίο υφίσταται μία μορφή διάκρισης εξαιτίας του βιολογικού του φύλου, επιβεβαιώνοντας την αυστηρή διχοτόμηση αρσενικού και θηλυκού που επιβιώνει στην κοινωνία.

Στο δεύτερο παράδειγμα υπάρχει πάλι η χρήση του πρώτου πληθυντικού. Πιστεύω ότι και σε αυτή την περίπτωση είναι περιεκτικό αλλά ότι δεν αναφέρεται στην κοινωνία εν γένει. Το άτομο που συντάσσει το κείμενο αναφέρεται σε ορολογία γύρω από την έμφυλη βία που έχει εισαχθεί από την αγγλική και χρησιμοποιείται ακόμη αμετάφραστη από τους ομιλητές της ελληνικής. Μετέπειτα στο κείμενο παραθέτει κι επεξηγεί κάποιους από αυτούς τους όρους. Οι λέξεις αυτές περιγράφουν συμπεριφορές που στοχοποιούν άτομα τα οποία αυτο-προσδιορίζονται ή αναγνωρίζονται κοινωνικά ως γυναίκες κι ενώ μερικοί είναι όροι ουδέτεροι, όπως οι όροι *gashlighting* ή *victim blaming*, συνήθως συνδέονται στην καθημερινή γλωσσική χρήση με τη βία κατά των γυναικών.

Το πρώτο πληθυντικό, λοιπόν, σε αυτή την περίπτωση το ερμηνεύω ως περιεκτικό για τα άτομα που αναγνωρίζονται ως γυναίκες ή ως θηλυκότητες εν γένει, καθώς στο κείμενο χρησιμοποιείται το ρήμα *βιώνουμε*. Με τη συγκεκριμένη λέξη εννοούνται όσοι έχουν υποστεί τέτοιου είδους συμπεριφορές, οι οποίες πραγματώνονται κυρίως από τους άνδρες προς τις γυναίκες. Σε αυτή την περίπτωση, το άτομο που συντάσσει το κείμενο τοποθετεί τον εαυτό του στην ομάδα που υφίσταται τη βία και τις διακρίσεις, κι άρα έμμεσα προβάλλει μια συγκεκριμένη έμφυλη ταυτότητα.

Εκτός των παραπάνω παραδειγμάτων, οι συγγραφείς τονίζουν μόνο σε δύο άλλες περιπτώσεις την έμφυλη ταυτότητα κάποιου ατόμου, το οποίο αναφέρεται στο κείμενο. Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση, στα άρθρα που περιέχουν συνεντεύξεις, κείμενα ή αποσπάσματα ομιλιών άλλων προσώπων, το φύλο του ατόμου εκφράζεται λόγω του ίδιου του γραμματικού συστήματος της γλώσσας αλλά σε κάποια σημεία αποκτά βαρύνουσα σημασία λόγω του υπό ανάλυση θέματος.

Ακολουθούν δύο παραδείγματα από τα κείμενα.

(3) Δυο νέες γυναίκες απόφοιτες του ΑΠΘ, (...) είναι οι συγγραφείς του εν λόγω πονήματος

(4) Τρεις Ουκρανές γυναίκες που ήρθαν και ζουν στη χώρα μας εδώ και χρόνια και υπηρετούν από τη θέση τους την Τέχνη και συλλογικότητες, μίλησαν (...) για το τι σημαίνει η σημερινή ημέρα για τις ίδιες, το φύλο και την πατρίδα τους.

Στα συγκεκριμένα αποσπάσματα η έμφυλη ταυτότητα αποκτά ειδικό βάρος. Στο παράδειγμα 3 το φύλο φαινομενικά φαίνεται να επιβάλλεται από το ίδιο το γλωσσικό σύστημα της ελληνικής, όμως ο συντάκτης το συναρτά με την ηλικία, με αποτέλεσμα να φαίνεται ότι δίνει έμφαση συνολικά στην ταυτότητα των συγκεκριμένων γυναικών. Αυτή η έμμεση προβολή του φύλου στηρίζεται στο έργο των συνεντευξιαζόμενων, το οποίο παρουσιάζεται στη συνέχεια του άρθρου κι αφορά τις έμφυλες διακρίσεις στην Ελλάδα. Επομένως, φαίνεται ότι ο συντάκτης θέλει να τονίσει την προσφορά δύο ατόμων που αυτο-προσδιορίζονται ως γυναίκες στην αντιμετώπιση ενός προβλήματος που αφορά το γυναικείο φύλο.

Στο παράδειγμα 4 παρατηρείται πιο έντονα η έμφαση στο φύλο, καθώς όλο το κείμενο στηρίζεται στην προβολή της εμπειρίας των Ουκρανών γυναικών στον πόλεμο. Η ανάδειξη του φύλου στη συγκεκριμένη περίπτωση επιβάλλεται από το ίδιο το θέμα που αναλύεται, καθώς οι γυναίκες που καταγράφουν στο άρθρο τις εμπειρίες τους εστιάζουν στο πώς ζουν σήμερα οι γυναίκες στην Ουκρανία. Επομένως, η ταυτότητα της γυναίκας καθίσταται μία κεντρική θεματική του κειμένου.

Η άλλη περίπτωση κατά την οποία οι συντάκτες και συντάκτριες εστιάζουν στο φύλο είναι όταν αναφέρονται γενικευτικά στο γυναικείο φύλο. Αυτή η αναφορά γίνεται με το τρίτο ενικό ή πληθυντικό πρόσωπο, τα οποία ταιριάζουν στον αντικειμενικό λόγο ενός μη αφηγηματικού κειμένου, ιδιαίτερα στην περίπτωση της περιγραφής περιστατικών διάκρισης και βίας. Με αυτό τον τρόπο οι συγγραφείς αποστασιοποιούνται από τις καταστάσεις που καταγράφουν.

Η χρήση του περιεκτικού πρώτου πληθυντικού, που επιφέρει ένα βαθμό εγγύτητας στα κείμενα, σε ένα πρώτο επίπεδο περιλαμβάνει και το γυναικείο φύλο, καθώς αντιπροσωπεύει το κοινωνικό σύνολο στο οποίο ανήκουν οι συντάκτες και οι συντάκτριες. Όμως, ο συνεχής διαχωρισμός του γυναικείου φύλου ως εκείνο που υφίσταται τη βία το τοποθετεί σε μία διαφορετική θέση από το σύνολο της κοινωνίας και κατ' επέκταση από τους/τις συγγραφείς των κειμένων. Η συγκεκριμένη χρήση του εμείς στα άρθρα θυμίζει περισσότερο τη χρήση του γενικευτικού αρσενικού,

καθώς παρουσιάζεται ουδέτερη ως προς το φύλο. Λόγω αυτού, η μόνη ταυτότητα φύλου που λαμβάνει έμφυλα χαρακτηριστικά στα κείμενα είναι η γυναικεία.

Επομένως, δημιουργείται μία έμφυλη ασυμμετρία, όπου γλωσσικά το αρσενικό είναι αόρατο ενώ το θηλυκό διαφοροποιείται από το κοινωνικό σύνολο. Οι γυναίκες αποκτούν τα χαρακτηριστικά του απρόσωπου άλλου, ο οποίος καθίσταται ορατός λόγω των συμπεριφορών που υφίσταται κι όχι λόγω των ποιοτικών χαρακτηριστικών που φέρει ως μεμονωμένη οντότητα. Επιπλέον, ο περιορισμός του γυναικείου φύλου στο τρίτο πρόσωπο συχνά αποσιωπά το ρόλο των ίδιων των γυναικών στην κοινωνική αλλαγή που ζητούν οι συντάκτες και οι συντάκτριες.

Παρατίθενται κάποια παραδείγματα από τα κείμενα.

(5) ειλικρινή κατανόηση του διαφορετικού, αλλά και του εαυτού μας

(6) κατανόηση του εαυτού μας, του άλλου

(7) Οφείλουμε να διασφαλίσουμε την ασφαλή και ενεργό παρουσία των γυναικών στην κοινωνική και πολιτική ζωή

Στα παραπάνω αποσπάσματα φαίνεται καθαρά το δίπολο του εμείς κι αυτοί. Με το πρώτο πληθυντικό ο/η συγγραφέας στα παραδείγματα 5 και 6 χτίζει μία κοινή ταυτότητα που περιλαμβάνει τον πομπό και τον δέκτη ανάγοντάς τους στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Όμως, αυτό το κοινό εγώ διαφοροποιείται από την ταυτότητα του άλλου. Η ταυτότητα του άλλου δεν προσδιορίζεται, όμως συνήθως με βάση το ισχύον κοινωνικό πλαίσιο, η γυναίκα είναι εκείνη που γίνεται αντιληπτή ως αποκλίνουσα από τη νόρμα, με αποτέλεσμα να πρέπει να γίνει κατανοητή από το κοινωνικό σύνολο. Το κείμενο επεξηγεί το συνεργατικό χαρακτήρα που απαιτεί η επίτευξη της ισότητας, όμως σε μία κοινωνία όπου το αρσενικό είναι το καθολικό, το θηλυκό θα αποτελεί πάντοτε το διαφορετικό, το άλλο που υφίσταται βία λόγω της διαφορετικότητάς του και μέσω των συγκεκριμένων γλωσσικών επιλογών ο/η συγγραφέας φαίνεται να απηχεί αυτή την ιδεολογία.

Επιπλέον, και στα τρία παραδείγματα υπάρχει η χρήση του περιεκτικού πρώτου πληθυντικού, το οποίο φαίνεται να εντείνει την αίσθηση αδράνειας κι αφάνειας των γυναικών. Μέσω της προβολής του συγκεκριμένου προσώπου των συγγραφέων, στο επίκεντρο τίθεται η κοινωνιοκεντρική ταυτότητα, η οποία αντιπροσωπεύει το κοινωνικό σύνολο που δρα κι επιφέρει αλλαγή, αλλά δεν ταυτίζεται με το γυναικείο φύλο, που περιορίζεται στο τρίτο πρόσωπο ή αποσιωπάται.

Συγκεκριμένα, τα κείμενα αναπαράγουν τις σχέσεις εξουσίας και ισχύος που κυριαρχούν στην κοινωνία ευρύτερα. Με βάση αυτές, οι γυναίκες περιορίζονται

συχνά στο ρόλο του θύματος που υφίσταται τις επιπτώσεις της πατριαρχίας, χωρίς τη δυνατότητα αντίδρασης. Όμως, όπως γράφει και η Mills (2012:235-236), η έννοια της ισχύος μπορεί να γίνει αντιληπτή πιο παραγωγικά, καθώς αναγνωρίζεται ότι οι γυναίκες αντιστέκονται κι ανατρέπουν τα συστήματα καταπίεσης.

Αυτή η παρατήρηση δε μειώνει το βαθμό στον οποίο τα κείμενα αναγνωρίζουν το ρόλο των γυναικών στην κατάλυση των διακρίσεων, όμως συχνά οι γλωσσικές επιλογές μπορούν να φέρουν στοιχεία έμφυλης ιδεολογίας, τα οποία δεν αναγνωρίζονται από τους γλωσσικούς χρήστες. Επίσης, αυτό που συχνά δε φαίνεται να αναγνωρίζουν οι συγγραφείς είναι ότι με τη διεύρυνση της έννοιας του φύλου, οι γυναίκες δε χρειάζεται να ανταποκριθούν στα στάνταρ που θέτει η κοινωνία με βάση το αντρικό πρότυπο. Η δράση και η παθητικότητα εκ φύσεως θεωρούνται χαρακτηριστικά αρσενικά και θηλυκά αντίστοιχα. Τυπική έκφραση αυτής της ιδεολογίας είναι η μορφή του άνδρα κυνηγού στις πρωτόγονες κοινωνίες, ο οποίος εξασφάλιζε την τροφή δρώντας ενώ ο ρόλος των γυναικών περιοριζόταν στο κομμάτι της αναπαραγωγής, το οποίο σε πολλές περιπτώσεις θεωρείται, επίσης, παθητικό (Criado Perez, 2019:23-24). Ο έμφυλος χαρακτήρας της παθητικότητας, λοιπόν, ενισχύεται στα συγκεκριμένα κείμενα με τη θυματοποίηση των γυναικών και με τη διατήρηση της απόστασης κατά την αναφορά στο γυναικείο φύλο, η οποία δεν παρατηρείται και στην αναφορά στο γενικό κι άφυλο κοινωνικό σύνολο, όπως φάνηκε από τα παραπάνω παραδείγματα.

Επομένως, το φύλο στα κείμενα ενώ κατέχει σημαντικό ρόλο λόγω της θεματικής τους, ενισχύει τις παραδοσιακές σχέσεις ισχύος, κυρίως μέσω των γλωσσικών επιλογών και των δομών κι όχι μέσω των άμεσων δηλώσεων των ίδιων των συγγραφέων.

### 3.3. Η θέση της γυναίκας

Όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, στον λόγο οι συμμετέχοντες αναλαμβάνουν συγκεκριμένους ρόλους, οι οποίοι ορίζονται από το συμφραστικό πλαίσιο, τους κοινωνικούς παράγοντες της συνομιλίας και τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής ταυτότητας. Αντίστοιχους ρόλους αποδίδουν οι ομιλητές και σε άτομα που αναφέρονται στον λόγο τους, τα οποία, όταν πρόκειται για ευρύτερες φαινομενικά ομοιογενείς ομάδες, παρουσιάζονται συνήθως ως μία γενική κοινωνική οντότητα (Γεωργακοπούλου, Γούτσος, 2021:186). Οι ομιλητές υιοθετούν

συγκεκριμένες στάσεις απέναντι σε αυτές τις οντότητες, οι οποίες αντικατοπτρίζουν συνήθως τις υπάρχουσες σχέσεις εξουσίας σε μία κοινωνία.

Ως ενδοφορικές οντότητες, τους αποδίδονται συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία πολύ συχνά αποτελούν κατασκευή του ίδιου του πομπού. Γενικά, στο πλαίσιο της καθημερινής κοινωνικής πρακτικής παράγονται ενεργά κοινωνικές κατηγορίες που αποδίδονται στα άτομα, διατηρώντας με αυτό τον τρόπο σχέσεις ισχύος εντός της κοινωνίας (Eckert, McConnell-Ginet, 1995:470). Μία από αυτές τις κατηγορίες είναι και το φύλο, το οποίο είναι πάντοτε παρόν στην κοινωνική ζωή και συνδέεται με άλλες κατηγορίες της κοινωνικής ταυτότητας (Eckert, McConnell-Ginet, 1995:470).

Το φύλο ως κατασκευή, όμως, διέπεται από περιορισμούς που θέτονται από την κοινωνία, δηλαδή τα άτομα έχουν ένα περιορισμένο ρεπερτόριο συμπεριφορών ανάλογα με το βιολογικό τους φύλο (Eckert McConnell-Ginet, 2013:2). Λόγω αυτού, η έμφυλη ταυτότητα ενός ατόμου, όπως αναπαρίσταται στον λόγο, φέρει χαρακτηριστικά γνωρίσματα που κοινωνικά θεωρούνται αμιγώς θηλυκά ή αμιγώς αρσενικά. Αυτές οι συνυποδηλώσεις αρσενικού και θηλυκού ή αρρενωπότητας και θηλυκότητας είναι μέρος της ευρύτερης έμφυλης τάξης, την οποία στηρίζει η κοινωνία (Grant, 1993:185), γι' αυτό και φέρουν στερεοτυπικές αντιλήψεις του πώς πρέπει να είναι ή να συμπεριφέρονται τα άτομα με βάση το βιολογικό τους φύλο.

Ενώ, λοιπόν, το φύλο σήμερα είναι μία κατασκευή στην οποία εμπλέκεται ενεργά το άτομο, εξακολουθεί να περιορίζεται από τα βιολογικά του χαρακτηριστικά. Η κατασκευή της έμφυλης ταυτότητας ενός ατόμου ξεκινά ήδη από τη γέννηση, όταν του αποδίδεται μία από τις δύο έμφυλες κατηγορίες (βλ. Butler, 1993) και συνεχίζεται μέσω της κοινωνικοποίησης του ατόμου, το οποίο μαθαίνει ποιες είναι οι κατάλληλες συμπεριφορές, ακόμη κι επιθυμίες, για ένα αγόρι ή ένα κορίτσι.

Με αυτό τον τρόπο, η στερεοτυπική αναπαράσταση του αρσενικού και του θηλυκού αναπαράγεται ήδη από τη βρεφική ηλικία, όταν οι γονείς υιοθετούν διαφορετικές γλωσσικές συμπεριφορές απέναντι στα δύο βιολογικά φύλα (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:7). Αυτή η πρακτική έχει ως αποτέλεσμα οι κατασκευασμένες κατηγορίες του φύλου, όπως δομούνται στη γλώσσα των παιδιών μεταγενέστερα, να κωδικοποιούν τις κοινωνικές προσδοκίες και περιορισμούς για την εκάστοτε έμφυλη ταυτότητα.

Όσον αφορά τον Τύπο, η Freedman (1997) ασχολήθηκε με τις συμβολικές αναπαραστάσεις του αρσενικού και του θηλυκού που κατασκευάζουν οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι, ενώ ο van Dijk (1993) μελέτησε εν γένει την αντιμετώπιση των

μειονοτικών ομάδων από τα ΜΜΕ. Ως παραγωγοί προϊόντων ευρείας κατανάλωσης, τα ΜΜΕ έχουν τη δυνατότητα με τον λόγο τους να ενισχύουν και να διατηρούν ή να αμφισβητούν την υπάρχουσα έμφυλη τάξη (Κωνσταντινίδου, 2010:31). Όμως, οι συντάκτες και οι συντάκτριες των κειμένων είναι με τη σειρά τους άτομα έμφυλα, τα οποία έχουν δεχθεί την κοινωνικοποίηση με βάση την οποία αποδίδουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στον εαυτό τους και στους άλλους, κατηγοριοποιώντας τους ως άνδρες ή γυναίκες (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:7).

Με αυτό ως γνώμονα, θα εξεταστούν στα κείμενα που μελετώνται οι ρόλοι που αποδίδονται στο γυναικείο φύλο σε συνάρτηση με το ανδρικό. Τα συγκεκριμένα άρθρα προωθούν την έμφυλη ισότητα, ενώ κεντρικός θεματικός άξονας πολλών είναι η έμφυλη βία και συγκεκριμένα η γυναικοκτονία. Επομένως, οι αρθρογράφοι προωθούν φεμινιστικές απόψεις, πολλές από τις οποίες είναι πλέον μέρος της κοινής λογικής, ενώ οι ίδιοι αναγνωρίζουν ότι κάποιες θέσεις τους δε γίνονται αποδεκτές από μέρος του κοινωνικού συνόλου. Σε συνάρτηση με τις παραπάνω παρατηρήσεις σχετικά με τη συλλογικότητα του πρώτου πληθυντικού και τη δημιουργία του δίπολου «εμείς κι αυτοί», θα εξεταστεί ποιοι είναι οι ρόλοι που αποδίδονται στις γυναίκες και κατ' επέκταση ποια είναι η θέση που κατέχουν ευρύτερα στην κοινωνία. Αρχικά, φαίνεται ότι παραμένει βασική η θέση της γυναίκας εντός του οικογενειακού χώρου. Οι γυναίκες στα κείμενα έχουν αναλάβει τον ρόλο της εργαζόμενης, όμως χαρακτηρίζονται σταθερά σύζυγοι και μητέρες. Παρατίθενται δύο παραδείγματα.

(1) ανταποκρίνονται με επιτυχία στους διδαλώδεις και συχνά αντικρουόμενους ρόλους που έχουν αναλάβει, ως σύζυγοι, επαγγελματίες, μητέρες

(2) Γυναίκα είναι η μητέρα, η σύζυγος, η κόρη, η σύντροφος, η γιαγιά, η φίλη, η συνάδελφος

Η θέση της γυναίκας εντός του οικογενειακού χώρου είναι αναπόσπαστη από την ταυτότητά της, γιατί θεωρείται φυσική. Ο/Η συγγραφέας στο πρώτο απόσπασμα αναγνωρίζει τον ρόλο της γυναίκας ως εργαζόμενη, όμως χρησιμοποιεί δύο χαρακτηρισμούς που την εντάσσουν στον οικογενειακό χώρο. Αντίστοιχα, στο δεύτερο παράδειγμα ο/η συντάκτης/τρια ορίζει την ίδια τη γυναίκα με βάση τον ρόλο της στην οικογένεια, καταλήγοντας μόνο σε ένα κατηγορούμενο που την τοποθετεί στη δημόσια σφαίρα. Άρα, στην προκειμένη περίπτωση η γυναίκα ως άτομο είναι οι προσωπικοί της δεσμοί, ενώ η ζωή της αποκτά νόημα μόνο μέσω αυτών.

Με βάση την έμφυλη τάξη της κοινωνίας, είναι λογικό η γυναίκα να περιορίζεται ή να συνδέεται ως επί το πλείστον με τον ιδιωτικό χώρο, γιατί αυτή είναι η φύση της. Η ιδέα ότι η θέση της γυναίκας και το πώς αυτή γίνεται αντιληπτή προκύπτει από τις βιολογικές της διαφορές από τον άνδρα εμφανίζεται ακόμη και σήμερα ως επιχείρημα για τη διατήρηση κάποιων ιδεολογιών που κατά τα άλλα φαίνεται να μην έχουν λογική βάση.

Σε έναν αιώνα κατά τον οποίο η επιστήμη κρατά όλες τις απαντήσεις είναι λογική η στροφή σε μοντέλα που δίνουν μία βιολογική εξήγηση σχετικά με την αδύναμη κοινωνική θέση της γυναίκας. Μάλιστα, με βάση την εξελικτική ψυχολογία, ο σύγχρονος άνθρωπος έχει κληρονομήσει τα χαρακτηριστικά εκείνα που κρίθηκαν απαραίτητα για την επιβίωση των προγόνων του. Δηλαδή, ήταν ζωτικής σημασίας για τους πρωτόγονους ανθρώπους να αναπτύξουν τα διακριτά χαρακτηριστικά που ικανοποιούσαν τους διαφορετικούς ρόλους που έπρεπε να επιτελέσουν με βάση το βιολογικό τους φύλο (Cameron, 2014:291). Παραπέμπει σαν ιδέα στο μοντέλο του άντρα κυνηγού, ο οποίος εξασφαλίζει την επιβίωση μέσω της αναζήτησης τροφής, ενώ η γυναίκα μέσω της αναπαραγωγής. Ουσιαστικά, υποστηρίζεται ότι λόγω του ρόλου της στην αναπαραγωγική διαδικασία, η γυναίκα φέρει την υποχρέωση να αφιερώνεται πλήρως στη φροντίδα των παιδιών, παρ' όλο που δεν υπάρχει κάποια λογική σύνδεση ανάμεσα στα δύο (Mills, 2012:7)

Αυτή η φυσικότητα με την οποία γίνεται η κατάτμηση των ρόλων των φύλων υποστηρίζει τα όσα προωθεί η έμφυλη τάξη σχετικά με τη θέση και το ρόλο των γυναικών στην κοινωνία. Με βάση, δηλαδή, τα όσα προτάσσει η κυρίαρχη ιδεολογία, οι γυναίκες είναι προγραμματισμένες να δρουν με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Λόγω αυτού, η διαφορά των φύλων γίνεται αποδεκτή ως δεδομένη, αφού εξηγείται επιστημονικά (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:23). Οι συγγραφείς κατ' επέκταση ενώ δεν αμφισβητούν το δικαίωμα της γυναίκας να αναλαμβάνει ρόλους και σε άλλους κοινωνικούς χώρους, φαίνεται να αποδέχονται ως δεδομένο τον ρόλο της γυναίκας στον οικογενειακό χώρο.

Εξάλλου, αν εξεταστεί μεμονωμένα, η ίδια η έννοια της συζύγου που αποδίδεται στις γυναίκες ακολουθεί τις ιδεολογίες της έμφυλης τάξης. Με βάση τη θεωρία της McConnell-Ginet (2008) για το ιδεολογικό φορτίο (conceptual baggage), οι λέξεις μπορούν να φέρουν ιδεολογίες, οι οποίες αντλούνται από την κοινή λογική του πομπού και του δέκτη. Πρόκειται για αυτόματες συνδέσεις ιδεών (βλ. Rudman, Glick, 2008), τις οποίες ανακαλούν οι γλωσσικοί χρήστες όταν χρησιμοποιούν μία λέξη.



Δηλαδή, τα λεξικά τεμάχια στον λόγο δε φέρουν μόνο τη λεξική τους σημασία αλλά και το νόημα που έχουν αποκτήσει μέσω της καθημερινής γλωσσικής χρήσης (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:23). Με αυτό τον τρόπο αναπαράγονται ιδεολογίες που το άτομο μπορεί να μην υιοθετεί συνειδητά, καθώς η ιδεολογική σημασία των λέξεων συχνά δε γίνεται αντιληπτή ούτε από τον πομπό ούτε από το δέκτη.

Επομένως, η λέξη σύζυγος στα κείμενα προϋποθέτει μία ετεροκανονική ερμηνεία της γυναίκας. Ο γάμος είναι ένα γεγονός ανάμεσα σε δύο άτομα διαφορετικού φύλου με βάση τις τυπικές εικόνες που επικρατούν κοινωνικά, γι' αυτό και η λέξη σύζυγος ανακαλεί αυτό το παραδοσιακό πλαίσιο ερμηνείας. Με αυτό τον τρόπο, όμως, προωθείται και η ομοιογένεια του γυναικείου φύλου, ενώ η έννοια της γυναίκας συνδέεται έμμεσα με την έννοια της αναπαραγωγής και της ανατροφής των παιδιών, καθώς ο ρόλος της ως σύζυγος ενός άνδρα είναι κοινωνικά αλληλένδετος με τον ρόλο της ως μητέρα.

Στον ρόλο της γυναίκας στην οικογένεια δίνουν έμφαση και τα άρθρα που καταγράφουν τα περιστατικά της έμφυλης βίας.

(3) Στις 17 Ιανουαρίου η 54χρονη Βασιλική, μητέρα τριών παιδιών, βρέθηκε νεκρή

(4) Η γυναίκα, διαζευγμένη μητέρα τριών παιδιών, είχε δηλωθεί ως αγνοούμενη

Τα παραπάνω αποσπάσματα προέρχονται από δύο άρθρα τα οποία καταγράφουν αναλυτικά τα θύματα γυναικοκτονιών το 2021. Στο πρώτο κείμενο, απ' όπου προέρχεται το παράδειγμα 3, η αναφορά της ιδιότητας της μητέρας για τα θύματα είναι συχνή, ενώ στο δεύτερο κείμενο είναι λιγότερες οι περιπτώσεις αναφοράς της συγκεκριμένης πληροφορίας.

Λόγω της φύσης του εγκλήματος της γυναικοκτονίας, είναι λογικό οι συγγραφείς να αναφέρονται στις προσωπικές σχέσεις των συγκεκριμένων γυναικών με τους άνδρες που τις δολοφόνησαν. Η γυναικοκτονία είναι ένα έγκλημα που διαπράττεται από έναν άνδρα εις βάρος μιας γυναίκας λόγω του φύλου της, με αποτέλεσμα η πληροφορία σχετικά με το αν τα θύματα ήταν παντρεμένες, διαζευγμένες ή σε σχέση να τονίζει το γεγονός ότι εκείνοι που τις δολοφονούν είναι ή υπήρξαν άτομα με τα οποία είχαν στενές προσωπικές σχέσεις.

Παρ' όλ' αυτά, η έμφαση στη μητρότητα φανερώνει και πάλι τον ορισμό της γυναίκας μέσα από τη θέση της στον οικογενειακό χώρο. Όπως και στο παράδειγμα 2, η γυναίκα αποκτά ως λέξη νόημα μόνο μέσα από τους δεσμούς της με τους άλλους και ιδιαίτερα με τις οικογενειακές της σχέσεις. Το παράδοξο είναι ότι στις περιπτώσεις των γυναικοκτονιών τα παιδιά αποδίδονται σχεδόν πάντα στη γυναίκα,

χωρίς να διευκρινίζεται η σχέση τους με τον δολοφόνο. Ακολουθούν κάποια παραδείγματα.

(5) η δολοφονία της 20χρονης Καρολάιν Κράουτς, την οποία οι αστυνομικοί βρήκαν νεκρή με το 11 μηνών μωρό της πάνω της

(6) η 31χρονη Ανίσα, μητέρα ενός παιδιού, πέφτει νεκρή από τον σύζυγό της

(7) Η δολοφονία της 20χρονης Καρολάιν Κράουτς, από τον 32χρονο σύζυγό της, παρουσία του 11 μηνών βρέφους της οικογένειας

(8) Ο 20χρονος γιος τους, σπούδαζε σε άλλη πόλη

Στα πρώτα δύο παραδείγματα η αναφορά στα παιδιά φαίνεται ότι συνάδει με την απόδοση ενός συγκεκριμένου ρόλου. Αν προχωρήσουμε σε σύγκριση των αποσπασμάτων 5 και 7, τα οποία αναφέρονται στο ίδιο περιστατικό, παρατηρείται η διαφορά στο αντικείμενο αναφοράς. Στο 5 το μωρό αποδίδεται μέσω της γενικής κτητικής στη γυναίκα, ενώ στο 7 στην απρόσωπη οικογένεια. Παρ' όλο που στο 7 ο/η συντάκτης/τρια δεν αναφέρεται μόνο στη μητέρα, δεν γίνεται ρητή αναφορά στον πατέρα. Το παράδειγμα 8 περιλαμβάνει την περίοδο που επιλέγει ο/η συγγραφέας να τοποθετήσει μετά την περιγραφή των γεγονότων της γυναικοκτονίας. Φαινομενικά είναι μία πρόταση άκαιρη, ιδιαίτερα όταν συνδέεται άμεσα με τα γεγονότα της δολοφονίας της συγκεκριμένης γυναίκας.

Όσα καταγράφηκαν παραπάνω μπορούν να ερμηνευτούν με πολλούς τρόπους από την πλευρά των συντακτών/τριών. Μπορούν να αποδοθούν στην εγγύτητα που αποδίδει η κοινωνία στη μητέρα σε σχέση με τον πατέρα, στον οποίο συνήθως αποδίδεται μία συγκεκριμένη απόσταση από τα άλλα μέλη της οικογένειας, που πηγάζει από τη γενικότερα υψηλή κοινωνική του θέση (McConnell-Ginet, 1980:20). Αντίστοιχα, θα μπορούσαν να επιβεβαιώνουν τη θεωρία της Freedman (1997) σχετικά με τη χρήση του φύλου από τους δημοσιογράφους ως μέσο πειθούς, και στη συγκεκριμένη περίπτωση ως μέσο ευαισθητοποίησης των αναγνωστών μέσω της επίκλησης στο συναίσθημα και του αποτροπιασμού. Όμως, στο πλαίσιο αυτών των εγκλημάτων, η αναφορά των παιδιών χαρακτηρίζει περισσότερο τον πατέρα ή πατριό-δράστη παρά το θύμα του. Αυτή η όψη της γυναικοκτονίας φαίνεται μόνο σε ένα από τα κείμενα. Ακολουθεί το αντίστοιχο απόσπασμα.

(9) Η διπλή ανθρωποκτονία (...) της Κωνσταντίνας, νεαρής μητέρας ενός τριχρονου παιδιού (...) από τον εν διαστάσει σύζυγό της και πατέρα του παιδιού

Όπως φαίνεται, ο/η συγγραφέας επιλέγει να αναφέρει άμεσα τον δολοφόνο ως πατέρα του παιδιού. Παρ' όλο που η γυναίκα δεν σταματά να είναι μητέρα κι ενώ

άλλα άρθρα στο πλαίσιο περιγραφής της συγκεκριμένης ιστορίας δεν αναφέρθηκαν στην ιδιότητά της αυτή, ο ρόλος του πατέρα αποδίδεται στον δολοφόνο, με αποτέλεσμα να του αποδίδεται και μία διαφορετικού τύπου ευθύνη, αυτή τη φορά απέναντι στο παιδί.

Στα κείμενα, λοιπόν, παρατηρείται μία διχοτόμηση του χώρου, με αποτέλεσμα να δημιουργείται η δημόσια και η ιδιωτική σφαίρα, στις οποίες κατανέμονται οι ρόλοι των φύλων. Με βάση τη Rosaldo (1974), διαχρονικά σε όλους τους πολιτισμούς παρατηρείται αυτή η διχοτόμηση, με τον άνδρα να κυριαρχεί και στον ιδιωτικό και στον δημόσιο χώρο, ενώ η γυναίκα συνήθως περιορίζεται στον ιδιωτικό. Αυτή η ασυμμετρία είναι αποτέλεσμα της ιδέας ότι βασικός ρόλος της γυναίκας είναι η αναπαραγωγή, με αποτέλεσμα τελικά να δεσμεύεται στην ιδιωτική σφαίρα. Στα συγκεκριμένα κείμενα, σε μία εποχή κατά την οποία γίνεται αποδεκτή η θέση της γυναίκας στον δημόσιο χώρο, η γυναίκα συνήθως προχωρά από τον ιδιωτικό στον δημόσιο χώρο, όμως ο δεύτερος δεν της ανήκει δικαιωματικά.

(10) οι γυναίκες έχουν κάνει σπουδαία βήματα, τόσο σε επίπεδο επιχειρηματικότητας, όσο και σε επίπεδο μόρφωσης και κατάρτισης

(11) Λήψη «συνεντεύξεων-μαρτυριών» γυναικών σε θέσεις ευθύνης, γυναίκες με διακρίσεις σε διάφορους τομείς

(12) Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας, ο υψηλός μισθός και η ίση μεταχείριση γυναικών και ανδρών στην κοινωνία δεν είναι δεδομένη για το γυναικείο φύλο

Οι γυναίκες, όπως φαίνεται από τα παραπάνω, διεκδικούν τη θέση τους στον δημόσιο χώρο, ο οποίος ανήκει στους άνδρες. Οι κατακτήσεις του γυναικείου φύλου προβάλλονται από τους συγγραφείς, καθώς δεν είναι αυτονόητες αλλά προϊόν αντίστασης στην κυρίαρχη κατανομή εξουσίας. Εξετάζοντας τους μηχανισμούς αξιολόγησης, στο παράδειγμα 10 με τη δομή *τόσο-όσο* και με το επίθετο *σπουδαία* ο/η συγγραφέας τονίζει αυτή τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας. Στο παράδειγμα 11, μάλιστα, όπου καταγράφονται μία σειρά από μέτρα για την εξασφάλιση της έμφυλης ισότητας, τονίζεται η οπτική των γυναικών που βρίσκονται σε θέσεις ισχύος, γιατί δεν είναι εκείνες που παραδοσιακά τις κατέχουν.

Ουσιαστικά, η παρουσίαση των διεκδικήσεων των γυναικών τονίζει έμμεσα ότι αφορούν χώρους στους οποίους αρχικά δεν είχαν πρόσβαση, ενώ παράλληλα φαίνεται αυτή η μετάβαση από το ιδιωτικό στο δημόσιο, χωρίς ποτέ την απόλυτη απομάκρυνση από το ιδιωτικό. Επιπλέον, με αυτό τον τρόπο αποσιωπάται εκείνος που κυριαρχεί στον δημόσιο χώρο, δηλαδή ο άνδρας. Δεν είναι απαραίτητη η ρητή

αναφορά της υψηλής κοινωνικής θέσης των ανδρών για να τονίσουν οι συγγραφείς τις ανισότητες στους ρόλους των φύλων, όμως αυτή η απρόσωπη παρουσίαση της εξουσίας που κρατά το γυναικείο φύλο μακριά από τον δημόσιο χώρο δημιουργεί τη ψευδαίσθηση ότι πρόκειται για μια εξουσία ουδέτερη, χωρίς πραγματική υπόσταση. Λόγω αυτού, όλο το βάρος του φύλου πέφτει στις γυναίκες, αφήνοντας το ανδρικό φύλο απρόσωπο και κατ' επέκταση άφυλο. Όπως γράφει και η Wittig (1983:2), υπάρχει μόνο ένα φύλο το θηλυκό, καθώς το αρσενικό δεν είναι ένα γένος αλλά το γενικό.

Επίσης, ενώ παρατηρείται στα κείμενα η κίνηση από το ιδιωτικό στο δημόσιο για τη γυναίκα, σπάνια παρατηρείται το αντίστροφο για τον άντρα. Αυτό συνάδει με τη γενικότερη τάση η ισότητα των φύλων να παρουσιάζεται ως η προσαρμογή των γυναικών στην ανδρική νόρμα (Bucholtz, 2014:26). Οι ρόλοι των φύλων παραμένουν περιχαρακωμένοι, ακολουθώντας την τυπική ιδέα ότι οτιδήποτε το αρσενικό θεωρείται κατάλληλο για όλους φέροντας ένα θετικό πρόσημο, ενώ οτιδήποτε το θηλυκό χαρακτηρίζεται αρνητικά για όσα άτομα δεν εντάσσονται με βάση το βιολογικό τους φύλο στη συγκεκριμένη κατηγορία (Eckert, McConnell-Ginet, 2013:12). Αυτή η ανδροκεντρική θέαση της κοινωνίας οξύνει την έμφυλη ασυμμετρία, καθώς το αρσενικό φύλο είναι αυτό που παραδοσιακά κυριαρχεί στον δημόσιο χώρο.

Βέβαια, σε ένα από τα κείμενα αναφέρεται η μετακίνηση του άνδρα στον ιδιωτικό χώρο.

(13) να συμβάλλουν σε καθημερινή βάση στη φροντίδα και ανατροφή των παιδιών, αλλά και στις δουλειές του σπιτιού

Αυτή η αναφορά ήταν η μοναδική σχετικά με τον ρόλο του άνδρα στην ιδιωτική σφαίρα και παράλληλα, θεωρώ ότι διατηρεί το διαχωρισμό των δύο χώρων, καθώς και μόνο η αναφορά δείχνει ότι αυτοί δεν είναι ρόλοι που υιοθετεί τυπικά ένας άνδρας. Μάλιστα, έχει επιλεγθεί το ρήμα *συνβάλλω* που τονίζει τον δευτερεύοντα αυτό ρόλο για τους άνδρες στον οικογενειακό χώρο, ο οποίος είναι ο κυρίαρχος για τις γυναίκες.

Ο διαχωρισμός σε δημόσια και ιδιωτική σφαίρα σε σχέση με τους ρόλους που ανατίθενται στο εκάστοτε φύλο, παρ' όλο που υφίσταται με βάση τις κοινωνικές προσδοκίες και φαίνεται να αναπαρίσταται και στα κείμενα που μελετώνται, δημιουργεί μία λανθασμένη εντύπωση σχετικά με τις σχέσεις εξουσίας. Αν και η θέση της γυναίκας θεωρείται ότι βρίσκεται στον ιδιωτικό και ουσιαστικά

οικογενειακό χώρο, δεν είναι εκείνη που κατέχει τον κυρίαρχο ρόλο. Και στα δύο επίπεδα υπάρχουν οι ίδιες σχέσεις ισχύος, οι οποίες αναπαράγονται και εδραιώνονται, όχι μόνο μέσω του κρατικού μηχανισμού αλλά και μέσω των ίδιων των ανθρώπων και των σχέσεων που δομούν μεταξύ τους (Mills, 2012:84). Με αυτό τον στερεοτυπικό διαχωρισμό οι ρόλοι που αποδίδονται στα φύλα είναι περιορισμένοι, καθώς το γυναικείο φύλο για να αποκτήσει ισχύ πρέπει να αποκτήσει όσα κατέχει το ανδρικό, ενώ το ανδρικό δε μπορεί να υιοθετήσει χαρακτηριστικά του γυναικείου, καθώς αυτά θεωρούνται υποτιμητικά (Mills, 2012:36).

#### 4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Εν ολίγοις, η έμφυλη ταυτότητα δομείται από το άτομο μέσω της αξιοποίησης ενός φάσματος συμπεριφορών, τις οποίες έχει στη διάθεσή του. Όμως, αυτές οι συμπεριφορές καθορίζονται και περιορίζονται από την έμφυλη τάξη και τις κυρίαρχες ιδεολογίες της. Σήμερα, διατηρείται το δίπολο του φύλου, με βάση το οποίο τα άτομα χωρίζονται από τη γέννησή τους σε αρσενικά και θηλυκά ανάλογα με το βιολογικό τους φύλο, πραγματώνοντας στη μετέπειτα ζωή τους αντίστοιχες συνδηλώσεις αρρενωπότητας και θηλυκότητας. Όμως, η αλλαγή επέρχεται από τον ίδιο τον άνθρωπο. Μέσω του φεμινιστικού κινήματος του 20<sup>ού</sup> αιώνα και τις διεκδικήσεις του, φεμινιστικές ιδέες έχουν ενταχθεί στην κοινή λογική, με αποτέλεσμα να θεωρούνται σε πολλές περιπτώσεις αυτονόητες. Με αυτό τον τρόπο, συνεχώς διευρύνεται η έννοια της έμφυλης ταυτότητας δίνοντας την ευκαιρία στον καθένα να την πραγματώνει με τρόπους που συχνά δεν προβλέπονται κοινωνικά.

Στην παρούσα εργασία εξετάστηκε η δόμηση της γυναικείας ταυτότητας στο πλαίσιο άρθρων που αφορούν την έμφυλη βία και ανισότητα. Όπως φάνηκε από την ανάλυση των κειμένων, σε κατά βάση μη αφηγηματικά κείμενα οι συγγραφείς δομούν μία συλλογική ταυτότητα που περιλαμβάνει το κοινωνικό σύνολο, με το γυναικείο φύλο, όμως, να διακρίνεται. Μέσω αυτού διαιωνίζεται η θέση της γυναίκας ως το άλλο, το διαφορετικό από τη νόρμα, η οποία είναι η ανδρική. Η κοινωνία παρουσιάζεται άφυλη αλλά είναι κατά βάση αρσενική, καθώς το γυναικείο φύλο είναι εκείνο που φέρει την έννοια του φύλου, ενώ το αρσενικό παρουσιάζεται ουσιαστικά ουδέτερο. Επιπλέον, η κοινωνία χωρίζεται στον ιδιωτικό και δημόσιο χώρο, με τις γυναίκες να κινούνται από τον πρώτο στο δεύτερο, χωρίς ποτέ να αποκόπτονται από την ευθύνη της μητρότητας και του γάμου. Αντίστοιχα, οι άνδρες διατηρούν τη θέση τους στο δημόσιο χώρο, ενώ μέσα από τη δομή των κειμένων αποσιωπάται η κυριαρχία τους και στους δύο χώρους.

Σε μία περίοδο συνεχών κοινωνικών αλλαγών και κατακτήσεων η μελέτη της δόμησης της έμφυλης ταυτότητας στη γλώσσα μπορεί να φωτίσει κοινωνικές πλευρές της γλωσσικής χρήσης, οι οποίες συχνά αγνοούνται. Η ιδεολογία, η συνήθεια και η σύμβαση είναι παράγοντες που επηρεάζουν σημαντικά τις γλωσσικές επιλογές των ατόμων, καθορίζοντας τη στάση τους απέναντι στην κοινωνία, στην οποία εντάσσονται. Ενώ η θέση της γυναίκας αλλάζει και η ίδια η έννοια του φύλου διευρύνεται, ξεπερνώντας το παραδοσιακό δίπολο, η μελέτη της γλώσσας των

ατόμων έχει τη δυνατότητα να φανερώσει το πώς οι ιδεολογίες αλλάζουν ή διατηρούνται. Με αυτό τον τρόπο, γίνεται αντιληπτό ότι είναι το μεμονωμένο άτομο εκείνο που μπορεί να επιφέρει την αλλαγή, αποφασίζοντας να αξιοποιήσει συμπεριφορές που δε θεωρούνται τυπικές του φύλου του. Η περαιτέρω έρευνα, λοιπόν, θα αναδείξει τις διαφορές που επέρχονται στην αντίληψη σχετικά με το φύλο και στη δόμηση των προσωπικών και κοινωνικών σχέσεων με βάση τη θέση των ατόμων στην κοινωνία.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Bamberg, M. (1997). Positioning Between Structure and Performance. *Journal of Narrative and Life History*, 7.
- Black, M. & Coward, R. (1981). Linguistic, Social and Sexual Relations: A Review of Dale Spender's *Man Made Language*. *Screen Education*, 39: 69–85.
- Bruner, J. (1991). The Narrative Construction of Reality. *Critical Inquiry*, 18: 1-21
- Bucholtz, M. (2014). The Feminist Foundations of Language, Gender, and Sexuality Research. Στο S. Ehrlich – M. Meyerhoff – J. Holmes (επιμ.) *The Handbook of Language, Gender and Sexuality*, 2η έκδ. [1η εκδ 2003], Oxford, 23-47.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York.
- Butler, J. (1993). *Bodies that Matter: On the Discursive Limits of 'Sex'*. New York.
- Cameron, D. (2014). Gender and Language Ideologies. Στο S. Ehrlich – M. Meyerhoff – J. Holmes (επιμ.) *The Handbook of Language, Gender and Sexuality*, 2η έκδ. [1η εκδ 2003], Oxford, 281-296.
- Criado Perez, C. (2019). *Αόρατες γυναίκες: Προκαταλήψεις και διακρίσεις σε έναν κόσμο για άντρες* (μτφρ.: Κ. Γουλέτη- Β. Μήσιου), Αθήνα.
- Dijk, T. A. van (1993). Stories and Racism. Στο D. K. Mumby (επιμ.) *Narrative and Social Control: Critical Perspectives*. Newbury Park, 121-142.
- Duranti, A & Goodwin, C. (επιμ.). (1992). *Rethinking Context: Language as an Interactive Phenomenon*. Cambridge.
- Eckert, P. & McConnell-Ginet, S. (1995). *Constructing Meaning, Constructing Selves: Snapshots of Language Gender and Class from Belten High*. Στο K. Hall – M. Bucholtz (επιμ.) *Gender Articulated Language and the Socially Constructed Self*, New York, 469-507.
- Eckert, P. & McConnell-Ginet, S. (2013). *Language and Gender*, 2η έκδ. [1η έκδ.: 2003]. Cambridge.
- Fiske, J. (2000). *TV: Η ανατομία του τηλεοπτικού λόγου* (μτφρ.: Β. Σπυροπούλου), Αθήνα.
- Freedman, J. (1997). *Femmes Politiques: Mythes et Symboles*. Paris.



- Halliday, M. A. K. & Martin, J. R. (2004). Η γλώσσα της επιστήμης. (μτφρ. Γ. Γιαννουλοπούλου), Αθήνα.
- Holmes, J. (2016). Εισαγωγή στην Κοινωνιογλωσσολογία (μτφρ.: Στ. Λαμπροπούλου), Αθήνα.
- Huntson, S. (1994). Evaluation and Organization in a Sample of Written Academic Discourse. Στο M. Coulthard (επιμ.) *Advances in Written Text Analysis*. London, 191-218.
- Jones, An. R. (1987). Nets and Bridles: Early Modern Conduct Books and Sixteenth Century Women's Lyrics. Στο N. Armstrong – L. Tennenhouse (επιμ.), *The Ideology of Conduct*. New York, 39-72.
- Lakoff, R. (1975). *Language and Women's Place*. New York.
- Lazar, M. M. (2014). Feminist Critical Discourse Analysis: Relevance for Current Gender and Language Research. Στο S. Ehrlich –M. Meyerhoff – J. Holmes (επιμ.) *The Handbook of Language, Gender and Sexuality*, 2η έκδ. [1η εκδ 2003], Oxford, 180-200.
- Markus, H. R. & Kitayama, S. (1991). Culture and the Self: Implications for Cognition, Emotion and Motivation. *Psychological Review*, 98: 224-253.
- McConnell-Ginet, S. (1980). Linguistics and the Feminist Challenge. Στο S. McConnell-Ginet – R. Borker – N. Furman (επιμ.) *Women and Language in Literature and Society*. Westport, 3-25.
- McConnell-Ginet, S. (2008). Words in the World: How and Why Meanings Can Matter. *Language*, 84: 497-527.
- Mills, Ch. W. (1959). *The Sociological Imagination*. London.
- Mills, S. (2012). *Gender Matters: Feminist Linguistic Analysis*. London.
- Philips, S. U. (2014). The Power of Gender Ideologies In Discourse. Στο S. Ehrlich – M. Meyerhoff – J. Holmes (επιμ.) *The Handbook of Language, Gender and Sexuality*, 2η έκδ. [1η εκδ 2003], Oxford, 297-315.
- Rudman, L. A. & Glick P. (2008). *The Social Psychology of Gender: How Power and Intimacy Shape Gender Relations*. New York.
- Sherzer J. (1987). A Diversity of Voices: Men's and Women's Speech in Ethnographic Perspective. Στο S. Philips – S. Steele – Ch. Tanz (επιμ.), *Language, Gender and Sex in Comparative Perspective*. Cambridge, 95-120.

- Triandis, H. & Vassiliou, V. (1972). A Comparative Analysis of Subjective Culture. Στο Η. Triandis – V. Vassiliou – Y. Tanaka – A. V. Shanmugan (επιμ.) *The Analysis of Subjective Culture*, New York, 299-335.
- Wittig, M. (1983). The Point of View: Universal Particular. *Feminist Issues*, 3 (2): 63-69.
- Γεωργακοπούλου, Αλ. & Γούτσος, Δ. (2021). Κείμενο και επικοινωνία, 5η έκδ. [1η έκδ.: 1999]. Αθήνα.
- Κωνσταντινίδου, Χ. (2010). Το κείμενο, το συγκεκριμένο και το κοινωνικό φύλο στις σπουδές των μέσων. Στο Γ. Παπαγεωργίου (επιμ.) *Η έρευνα του φύλου στην Ελλάδα*. Αθήνα, 31-52.
- Μπέλλα, Σπ. (2015). Πραγματολογία: Από τη γλωσσική επικοινωνία στη γλωσσική διδασκαλία. Αθήνα.
- Παγάνης, Φ. (2020). Βασικές έννοιες και ΛΟΑΤΚΙ+ ορολογίες. Στο Ν. Παπαθανασίου- Ελ.-Ολ. Χρηστίδη (επιμ.) *Συμπερίληψη & ανθεκτικότητα: Βασικές αρχές ψυχοκοινωνικής στήριξης σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας, έκφρασης και χαρακτηριστικών φύλου*, Αθήνα, 70-85.
- Παπαδοπούλου, Δ. (2010). Η κατασκευή έμφυλης πραγματικότητας: Η ανάλυση λόγου μέσα από την οπτική του φύλου. Στο Γ. Παπαγεωργίου (επιμ.) *Η έρευνα του φύλου στην Ελλάδα*, Αθήνα, 53-65.

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Links των άρθρων:

1. [www.offlinepost.gr](https://www.offlinepost.gr): (8.1.2020) Έμφυλη ισότητα: Ένας αγώνας όλης της ανθρωπότητας! Από τον σύνδεσμο:

<https://www.offlinepost.gr/2020/01/08/%CE%AD%CE%BC%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B7-%CE%B9%CF%83%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CE%AD%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%B1%CE%B3%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CF%8C%CE%BB%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CE%BD/>

2. [www.in.gr](https://www.in.gr): (17.11.2021), Έμφυλη ισότητα στη πράξη. Στον σύνδεσμο: <https://www.in.gr/2021/11/17/greece/emfyli-isotita-sti-praksi/>

3. [www.in.gr](https://www.in.gr): (8.3.2022), Οι έμφυλες διακρίσεις που εκμηδενίζουν προσωπικότητες. Στον σύνδεσμο: <https://www.in.gr/2022/03/08/greece/oi-emfyles-diakriseis-pou-ekmidenizoun-prosopikotites/>

4. [www.alfavita.gr](https://www.alfavita.gr): (18.1.2022), Είμαι άντρας και το κέφι μου θα κάνω... Στον σύνδεσμο: [https://www.alfavita.gr/koinonia/368382\\_eimai-antras-kai-kefi-moy-tha-kano](https://www.alfavita.gr/koinonia/368382_eimai-antras-kai-kefi-moy-tha-kano)

5. [www.a8inea.com](https://www.a8inea.com): (7.7.2018), Έμφυλη Ισότητα: Είναι Εφικτή; Στον σύνδεσμο: <https://a8inea.com/emfyli-isotita-ine-efikti/>

6. [www.bovary.gr](https://www.bovary.gr): (18.6.2021), Ας συζητήσουμε επιτέλους ανοιχτά για τη Γυναικοκτονία. Στον σύνδεσμο: <https://www.bovary.gr/faces/oramatistes/gynaikoktonia-dolofonies-gynaikon>

7. [www.lifo.gr](https://www.lifo.gr): (14.10.2019), Η νομοθετική αντιμετώπιση των έμφυλων διακρίσεων στην Ελλάδα. Στον σύνδεσμο: <https://www.lifo.gr/culture/vivlio/i-nomothetiki-antimetopisi-ton-emfylon-diakriseon-stin-ellada>

8. [www.lifo.gr](https://www.lifo.gr): (8.3.2021), «Δεν είσαι μόνη ... εγώ σε πιστεύω ... στάσου δίπλα μου»: Η φετινή 8η Μαρτίου ανήκει δικαιωματικά στο κίνημα #metoo. Στον σύνδεσμο: <https://www.lifo.gr/apopseis/idees/den-eisai-moni-ego-se-pisteyo-stasoy-dipla-moy-i-fetini-8i-martioy-anikei>

9. [www.thenewfederalist.eu](https://www.thenewfederalist.eu): (3.11.2021), Πώς και σε ποιο βαθμό επιτυγχάνεται η ισότητα των φύλων στην ΕΕ; Στον σύνδεσμο: <https://www.thenewfederalist.eu/%CF%80%CF%8E%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%83%CE%B5-%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BF-%CE%B2%CE%B1%CE%B8%CE%BC%CF%8C-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%84%CF%85%CE%B3%CF%87%CE%AC%CE%BD%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9-%CE%B7?lang=fr>

10. [www.ertnews.gr](https://www.ertnews.gr): (9.3.2022), Παγκόσμια Ημέρα της Γυναίκας στο Πρώτο : Τρεις Ουκρανές γυναίκες μιλούν με αφορμή τον πόλεμο. Στον σύνδεσμο: <https://www.ertnews.gr/%ce%b1%cf%84%ce%b1%ce%be%ce%b9%ce%bd%cf%8c%ce%bc%ce%b7%cf%84%ce%b1/pagkosmia-imera-tis-gynaikas-sto-proto-treis-oykranes-gynaikes-miloun-me-aformi-ton-polemo/>

11. [www.lifo.gr](https://www.lifo.gr): (4.1.2022), Γυναικοκτονία κι όχι ανθρωποκτονία: Τα 17 εγκλήματα του 2021 με θύματα γυναίκες. Στον σύνδεσμο: <https://www.lifo.gr/now/greece/gynaikoktonia-ki-ohi-anthropoktonia-ta-17-egklimata-toy-2021-me-thymata-gynaikes>

12. [www.ertnews.gr](http://www.ertnews.gr): (17.1.2022), Γυναικοκτονίες στην Ελλάδα το 2021: Μια μαύρη λίστα που τελειωμό δεν έχει. Στον σύνδεσμο: <https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/oi-gynaikoktonies-stin-ellada-to-2021-mia-mayri-lista-poy-teleiomo-den-echei/>

13. [www.syntagmawatch.gr](http://www.syntagmawatch.gr): (8.4.2021), Γυναικοκτονία: η έμφυλη διάσταση του αδικήματος της ανθρωποκτονίας. Στον σύνδεσμο: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/gynaikoktonia-h-emfylh-diastash-tou-adikhmatos-ths-anthrwpoktonias/>

14. [www.lifo.gr](http://www.lifo.gr): (18.6.2021), Αφού ενοχλεί τόσο ο όρος «γυναικοκτονία», ας δούμε λίγο το σύγχρονο φεμινιστικό λεξικό. Στον σύνδεσμο: <https://www.lifo.gr/stiles/optiki-gonia/afoy-enohlei-toso-o-oros-gynaikoktonia-doyme-ligo-syghrono-feministiko-lexiko>

15. [www.lifo.gr](http://www.lifo.gr): (24.9.2021), Με σκότωσε γιατί με αγαπούσε. Στον σύνδεσμο: <https://www.lifo.gr/stiles/daily/me-skotose-giati-me-agapoyse>

### Κεφάλαιο 3.1

Στο κείμενο 1 ανήκουν τα παραδείγματα (1), (6), (7) και (13).

(1) αν και ευαγγελίζομαστε ως κοινωνία ότι η ισότητα των δύο φύλων θεωρείται δεδομένη και αναμφισβήτητη, οι διακρίσεις και η σεξιστική αντιμετώπιση σε βάρος των γυναικών, καλά κρατούν

(6) να συνειδητοποιήσουμε ότι η σχέση μεταξύ των δύο φύλων δεν είναι ούτε συγκρουσιακή ούτε ανταγωνιστική

(7) Το νομοθετικό πλαίσιο που έχουμε στην Ελλάδα

(13) Τι κι αν η ισότητα των φύλων κατοχυρώνεται ρητά στο άρθρο 4 παράγραφος 2 του Συντάγματός μας

Στο κείμενο 2 ανήκει το παράδειγμα (2).

(2) Αφού χρειάζονται ακόμη ψηφίσματα για τα αυτονόητα, τότε έχουμε δρόμο μπροστά μας

Στο κείμενο 3 ανήκει το παράδειγμα (11).

(11) Είναι η μέρα που επιθυμούμε (...) να ζητήσουμε ΣΥΓΓΝΩΜΗ που δεν καταφέραμε να γίνουμε ασπίδα τους.

Στο κείμενο 4 ανήκει το παράδειγμα (10).

(10) Ας μιλήσουμε για σεξιστικά και κοινωνικά στερεότυπα και ας μην κρύβουμε τις πομπές μας με έωλα επιχειρήματα!

Στο κείμενο 5 ανήκουν τα παραδείγματα (3) και (5).

(3) Είναι πολύ συχνό το φαινόμενο να αντιμετωπίζουμε ως πρόβλημα τεχνικής φύσεως μία ποικιλόμορφη πρόκληση και να αναζητάμε εύκολες λύσεις

(5) να αποκτήσουμε ικανότητα προσαρμοστικότητας σε διαφορετικά νοητικά πλαίσια και θέληση να αμφισβητήσουμε εδραιωμένα στερεότυπα

Στο κείμενο 6 ανήκει το παράδειγμα (4).

(4) γνωρίζουμε ελάχιστα για τα πραγματικά γεγονότα της θανάτωσης χιλιάδων γυναικών

Στο κείμενο 7 ανήκει το παράδειγμα (8).

(8) Πόσο έχουμε προχωρήσει ως χώρα αλλά και ως κοινωνία

Στο κείμενο 8 ανήκει το παράδειγμα (9).

(9) Οφείλουμε κατ' αρχάς να συνειδητοποιήσουμε ως άτομα και κοινωνία

Στο κείμενο 9 ανήκει το παράδειγμα (12).

(12) Η έμφυλη βία και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις δεν είναι παρά αναχρονιστικά κατάλοιπα του παρελθόντος

Στο κείμενο 15 ανήκουν τα παραδείγματα (14) και (15).

(14) υπάρχει στη χώρα μας ένα είδος εγγενούς, ασυμμάζευτης, ανεξέλεγκτης και αγρίως νοσηρής ματσίλας

(15) Το γεγονός ότι παραδοσιακά η πατριαρχία δεν υπονομεύει και δεν δηλητηριάζει την ύπαρξη μόνο των γυναικών, αλλά και των ανδρών, θα έπρεπε να είναι πασιφανές το 2021.

### Κεφάλαιο 3.2

Στο κείμενο 1 ανήκει το παράδειγμα (1).

(1) Όταν, κατόπιν σχετικής ερώτησης, απάντησα ότι είμαι δικηγόρος, έλαβα την εξής τραγελαφική απόκριση και μάλιστα από γυναίκα νεαρής σχετικά ηλικίας: «Δικηγόρος, ε; Δύσκολη δουλειά για γυναίκα...».

Στο κείμενο 14 ανήκει το παράδειγμα (2).

(2) όρους που... αμετάφραστοι μπήκαν στη ζωή μας (...) αλλά που έχουν εξηγήσει περίφημα πολλές από τις καταστάσεις που βιώναμε και αδυνατούσαμε να τις ταξινομήσουμε.

Στο κείμενο 7 ανήκει το παράδειγμα (3).

(3) Δυο νέες γυναίκες απόφοιτες του ΑΠΘ, (...) είναι οι συγγραφείς του εν λόγω πονήματος

Στο κείμενο 10 ανήκει το παράδειγμα (4).

(4) Τρεις Ουκρανές γυναίκες που ήρθαν και ζουν στη χώρα μας εδώ και χρόνια και υπηρετούν από τη θέση τους την Τέχνη και συλλογικότητες, μίλησαν (...) για το τι σημαίνει η σημερινή ημέρα για τις ίδιες, το φύλο και την πατρίδα τους.

Στο κείμενο 5 ανήκουν τα παραδείγματα (5) και (6).

(5) ειλικρινή κατανόηση του διαφορετικού, αλλά και του εαυτού μας

(6) κατανόηση του εαυτού μας, του άλλου

Στο κείμενο 3 ανήκει το παράδειγμα (7).

(7) Οφείλουμε να διασφαλίσουμε την ασφαλή και ενεργό παρουσία των γυναικών στην κοινωνική και πολιτική ζωή

### Κεφάλαιο 3.3

Στο κείμενο 1 ανήκουν τα παραδείγματα (1), (10) και (13).

(1) ανταποκρίνονται με επιτυχία στους δαιδαλώδεις και συχνά αντικρουόμενους ρόλους που έχουν αναλάβει, ως σύζυγοι, επαγγελματίες, μητέρες

(10) οι γυναίκες έχουν κάνει σπουδαία βήματα, τόσο σε επίπεδο επιχειρηματικότητας, όσο και σε επίπεδο μόρφωσης και κατάρτισης

(13) να συμβάλλουν σε καθημερινή βάση στη φροντίδα και ανατροφή των παιδιών, αλλά και στις δουλειές του σπιτιού

Στο κείμενο 2 ανήκει το παράδειγμα (11).

(11) Λήψη «συνεντεύξεων-μαρτυριών» γυναικών σε θέσεις ευθύνης, γυναίκες με διακρίσεις σε διάφορους τομείς

Στο κείμενο 3 ανήκει το παράδειγμα (2).

(2) Γυναίκα είναι η μητέρα, η σύζυγος, η κόρη, η σύντροφος, η γιαγιά, η φίλη, η συνάδελφος

Στο κείμενο 9 ανήκει το παράδειγμα (12).

(12) Η πρόσβαση στην αγορά εργασίας, ο υψηλός μισθός και η ίση μεταχείριση γυναικών και ανδρών στην κοινωνία δεν είναι δεδομένη για το γυναικείο φύλο

Στο κείμενο 11 ανήκουν τα παραδείγματα (3), (5) και (6).

(3) Στις 17 Ιανουαρίου η 54χρονη Βασιλική, μητέρα τριών παιδιών, βρέθηκε νεκρή

(5) η δολοφονία της 20χρονης Καρολάιν Κράουτς, την οποία οι αστυνομικοί βρήκαν νεκρή με το 11 μηνών μωρό της πάνω της

(6) η 31χρονη Ανίσα, μητέρα ενός παιδιού, πέφτει νεκρή από τον σύζυγό της

Στο κείμενο 12 ανήκουν τα παραδείγματα (4), (7) και (8).

(4) Η γυναίκα, διαζευγμένη μητέρα τριών παιδιών, είχε δηλωθεί ως αγνοούμενη

(7) Η δολοφονία της 20χρονης Καρολάιν Κράουτς, από τον 32χρονο σύζυγό της, παρουσία του 11 μηνών βρέφους της οικογένειας

(8) Ο 20χρονος γιος τους, σπούδαζε σε άλλη πόλη

Στο κείμενο 13 ανήκει το παράδειγμα (9).

(9) Η διπλή ανθρωποκτονία (...) της Κωνσταντίνας, νεαρής μητέρας ενός τριχρονου παιδιού (...) από τον εν διαστάσει σύζυγό της και πατέρα του παιδιού